

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תפנית ההשקפה: אתחנן, סליק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מתוך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממשע, לא ממש; טפחא = טרקה – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

מהדורה ה' התשע"ז, מהדורה ד' התשע"ו, מהדורה ג' התשע"ב, בחלק מהמהדורה א, עזרו בעריכה הרב ח"נ גירש, הרב א' לב

1	הגדה של פסח	1.1
1	מטרת ההגדה ותוכנה לשם כך שמות בא י,ב: וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ ... וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה':	1.1.1
3	שלוש מצות בליל הסדר	1.1.2
3	היא לַחֲמַת עֲנִיבָא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם.	1.1.3
4	מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות - וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ	1.1.4
4	עד שדרשה בן זומא ... כל ימי חיך	1.1.5
6	הבן שאינו יודע לשאול	1.1.6
6	יכול מראש חדש	1.1.7
7	תלמוד לומר בְּעֵבֹר זֶה	1.1.8
9	מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו	1.1.9
10	ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.	1.1.10
10	וירד מצרימה – אנוס על פי הדבור	1.1.11
11	השרש "עבר" בְּעֵבֹר זֶה וְאַעְבֵּר עֲלֶיךָ וְנַעַבְרְתִּי – גלוי א-לקות נעלה מאד	1.1.12
13	מכת צפרדעים הוכחה שהבורא מנהיג הבריאה ולא המערכת הכוכבית	1.1.13
14	מכת ערוב	1.1.14
15	מכת בכורות ורמז לקריעת ים סוף	1.1.15
17	רבי יוסי הגלילי אומר – קצת מ-אגרת הקדש מהגר"ש מאוסטרפליא	1.1.16
17	רבי יוסי הגלילי אומר	1.1.17
18	כורך	1.1.18
19	ברך – ברכת המזון	1.1.19
19	שפך חמתך	1.1.20
19	הלל	1.1.21
19	שיר השירים – ברה דודי	1.1.22

1.2 נספח:

1.1	הגדה של פסח	1.1
1.1.1	מטרת ההגדה ותוכנה לשם כך שמות בא י,ב: וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ ... וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה':	1.1.1
שמות בא י,ב: וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת-אֶתְנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה':		
נאמר ב-[ספר החינוך מצוה כא] לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן, כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם, שנאמר (שם' בא יגח) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֵיךָ וגו' (ביום ההוא לאמר בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: (שם' בא יגט) ... כִּי בְּיַד זְרוֹקָה הִצַּאֲתָה מִמִּצְרַיִם:). הוספתי את המשך הפסוק והפסוק הבא כדי להראות כי בפסוקים אלו פרט לאיזכור ה"יד החזקה" אין איזכור כל הנסים שה' עשה לנו שם כפי שנאמר במצוה כא. וגם מהכתוב ב-(דב' וזח"ב לד,יא-יב) לְכַלֵּה־אֲתָת וְהַמּוֹפְתִים ... וְלִכְלֵ הַיָּד הַזְרוֹקָה וְלִכְלֵ הַמִּנְרָא הַגָּדוֹל וגו' נראה ש"היד החזקה" היא פרט אחד.		

לאחר עיון במקורות שונים מוצע לומר כי פסוק (שם' בא יב) וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ תספּרוּ הוא יסוד להפעלות של משתתפי הסדר והילדים לקראת הסדר, כל עדה לפי מינהגיה, לחזור ולהוות משהו מן העלילות שהובילו אל הלילה המשומר שהוא לפני יציאת מצרים, לאיזכור הנסים בתוך ההגדה של פסח, לשבח ולהלל לה' ומטרת כל זאת.

אפשר כי אחת מדרכי הלימוד של הפסוק היא בכעין כלל ופרט וכלל, ואין בכלל הפותח אלא מה שבפרט, והכלל הסוגר מרבה מכעין הפרט. משוער שיש כלל פותח מהימצאות תבנית הטעמים קדמא ואולא במלים בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ, אבל אפשר כי הכלל עצמו נמצא ב-וּלְמַעַן תִּסְפְּרוּ שהוא סתום (סתמי), על הפרטים מלמד התוכן של בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ (למי תספר, והכלל הסוגר ירבה לפי "ספר החינוך" כל בריה וגם לעצמו) אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם (מה תספר, מכות, שנויים בטבע, שבירת גופם ורוחם של מצרים, התחנן אל העבריים לקחת רכושם וללכת, התמוטטות השלטון, שבירת מטה לחמם, חורבן כל בית ובהמותיהם) וְאֵת-אֶתְנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם אפשר כי התוכן הוא חלק מהפרטים (צריך עיון במשמעות "אתני") ומשוער כי הכלל הסוגר עשוי להיות בטעם טפחא של וְאֵת-אֶתְנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם, ותבניות הטעמים מסייעים בהרחבה והגבלה של תוכן ההגדה.

תכלית ההגדה היא רעיון מרכזי בתורה וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה': וכך כתב בהמשך [ספר החינוך מצוה כא] משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח. ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם.

נסיק ע"פ [ספר החינוך מצוה כא] אשר אפשר כי אחת הסיבות לטעם פזר של וּלְמַעַן היא העברת רעיון וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי ה': אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים אל בְּרַכּוֹתֵינוּ וְתַפִּילוֹתֵינוּ, ובכך להצגיר בכל פעם מחדש אמונה בבורא, אמונה בחידוש העולם, בהשגחה הפרטית על הכלל ועל הפרט. וביניהם שילוב רחמים בדין המרומו בגי' של כִּי-אֲנִי עולה 30 + 61 עולה צ"א וטעם מקף בתפקיד מחבר מוסיף לצירוף הוי"ה אדנו"ת כעין נאמר וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי הוי"ה אדנו"ת ה': רעיון הרחמים בדין על יוצאי מצרים שחלקם הורעו מאד ע"י מצרים מופיע במקראות שונים בתורה וגם בנ"ך ובתבניות טעמים אחדות.

בהמשך להוראת התורה לידיעת ה',מתבנית הטעמים קדמא ואולא במלים בְּאָזְנֵי בְנֵיךָ מלמדת לידיעת ה' בכעין כלל ופרט כנדרש ב-[זהר הסולם הרב אשלג], ע' יט ק [רעיא מהימנא] (נה ט) (שם' וארא ו,י) וְלִקְחֵתִי אֶחָבִים לִי לְעָם וְהִייתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיְדַעְתֶּם כִּי

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
המצוות ההשעיות: אֲתָנָה, סִלְקָה = סוף-ספוק (נקראים קוסרים ותפקידם) – להגביל; מוֹנָה – רבוי; מִדְּבַר פֶּשֶׁטָא – מוציא מפשט; מִדְּבַר מִרְכָּא = מִרְכָּא, רבוי; דְּרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, מַעֲטָא, לא ממש; טַפְסָא = טַרְקָא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מִרְכָּא טַפְסָא – קב"ש עשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דְּרָגָא תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; מִרְכָּא תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מִרְכָּא – בר-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פֶּסַק | – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; דְּרָגָא סְגוּלָא – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פֶּשֶׁטָא – פשוט, 1; זְקָה-קָטָן – 2; זְקָה-גְדוּלָא – 3; רְבִיעַ – 4; ... זְקָה-קָטָן ... זְקָה-קָטָן בחצי פסוק – היקף; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ף – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מוציא; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מוציא; פֶּרַח – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בחלוקה;

אֲנִי הוּא אֱלֹהֵיכֶם וגו' ז פקודא דא קדמאה דכל פקודין. ראשיתא קדמאה דכל פקודין (טט: הצווי הקודם לכל צוויים, הראשית המוקדם לכל צוויים (מצוות)), למנדע ליה לקב"ה בכללא (ידיעת הקב"ה בכללות). ר מאי בכללא. למנדע דאית שליטא עלאה דאיהו רבון עלמא, וברא עלמין כלהו, שמיא וארעא וכל חילקהו. ודא איהו בכללא. וסופא דכלא בפרט, (ואחר-כך לידע אותו בכל פרטיו) בזאת פתח את ספרו "היד החזקה" [רמב"ם יסודי התורה פ"א,ה"א] יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו.

וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ יְסוּד הַפְּעוּלוֹת של משתפתי הסדר והילדים כל עדה לפי מנהגיה.
(כז אדר התשע"ג) הרב גימפל בניש הי"ו בשם (?) ועליו נוסף ב-(מוצ"ש פר וארא ליל ב שבט התשע"ז) דרשה דומה בספר [זבחי צדק, הרב יצחק זאב דיסקין, חלק נטיעת אברהם, ע' קט (אוצר החכמה)]... נאמר ב-[רמב"ם הלכות חמץ ומצה פ"ז,ה"ג] וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים [א] השולחן מפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו, ...

[א] הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה פ"ז,ה"ג] ואנו דשלחנות שלנו גדולים ואי אפשר בקל לעקור מנהג כשר לסלק הקערה שבה המצות והמרור והתבשיל לצד אחר כאילו כבר אכלו ואין צריך יותר כדי להתמיה התינוקות ...

וּלְמַעַן – פזר, שם הטעם מרמז ל- מחלק (מפור) להם קליות ואגוזים (טט: כעין שהתפורו ישראל במצרים לאסוף תבן). **תִּסְפְּרֶנּוּ** – תלישא-קטנה, שם הטעם מרמז ל- חוטפין (תולשין) מצה זה מיד זה (טט: כעין שהשתדלו לעשות שיעור מתכונת הלבנים). **בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ** – קדמא ואולא במובן של מוקדם והולך, שמות הטעמים מרמזים לכך שקודם לאכילה אמורים ללכת עם האוכל מהשולחן, בלשון הרמב"ם - ועוקרים [א] השולחן או לסלק הקערה שבה המצות והמרור והתבשיל לצד אחר כאילו כבר אכלו, וכתב ב-[זבחי צדק] כל השינויים נעשים כדי שיראו הבנים וישאלו והיינו **וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ וּבֶן-בְנֵיךָ וגו'** (טט: קדמא כוונת ה' וגרמה לצווי פרעה שיפוצו, כדי לאסוף את רפ"ה ניצוצות הקדושה ממצרים ולעשותה כמצודה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים).

וּלְמַעַן – פזר, לימוד מנבואת משה לנבואת נביאים אחרים.

[שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה יג,ד] **וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ**, גלה הקדוש ברוך הוא למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז **וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ**, זו מכת ארבה כמה דתימא (יואל א,ג), **עֲלֵיהֶם לְבַנְיָכֶם סִפְרוּ וּבְנֵיכֶם לְבַנְיָהֶם וּבְנֵיהֶם לְזוֹר אַחֲרָיִם** ... מקשה (ר' חיים פלטיאל) (שמ' בא י,ד) **אַרְבֵּה בְּגַבְלָךְ**: תימה אנה דבר יי למשה, וי"מ דיליף סיפור סיפור דכת' כאן **וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ** וכתב ביואל (יואל א,ג) **לְבַנְיָכֶם סִפְרוּ**, או משום דכתב כאן **אַשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי** והתם ביואל (טט: ?) כתיב (ישעיהו יב,ד) **וְהִרְעִיעוּ בְּעַפְיָם עֲלֵילֹתַי** גבי ארבה. מיהו תימא (אבל תמיהה) הוא שהרי יואל היה אחרי כן כמה ימים (שנים רבות), ותיריך **רַבִּי יוֹסֵף בְּכוֹר שׁוֹר** ז"ל שהרבה נביאות מצינו שאמרין הנביאים ואינו מפורש היכן אמרו הק' י"ש (הקב"ה יתברך שמו), ... ועל הלשון של סיפור הדורות הבין משה שהוא מכת ארבה.

ורשב"ם (אינו ברשב"ם שבחומש) פי' רמז לו הק' שנו' (שמ' בא י,ג) **וְאֵת-אֲתֵנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם** ארבה חשך מכת בכורות (צ"ע כיצד מרומז). ע"פ **רַבִּי יוֹסֵף בְּכוֹר שׁוֹר** בארבה שייך סיפור דברים יותר משאר מכות כי ארבה רגיל לבוא לעולם, אבל זה של מצרים היה מיוחד במינו שהיה מין אחד על כל הארץ בכמות עצומה שלא חזרה שוב וגם שפשט רק בגבולות מצרים, וביואל מסופר על ארבה של מינים אחדים כל אחד בכמות עצומה והצווי לספר עליו. מסקנתנו שמשם כאב הנביאים הכיר את נבואת יואל העתידה ולשונה ולכן הקיש מנבואת (יואל א,ג) **עֲלֵיהֶם לְבַנְיָכֶם סִפְרוּ** שהוא על הארבה של יואל, אל הצווי אליו (שמ' בא י,ג) **וּלְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ** שעליו (משה) להזהיר את פרעה על ארבה.

וּלְמַעַן – פזר, מעביר רעיון נבואת משה בלי שמפורש היכן אמרו הק' י"ש לומר אותו, אל נבואות נביאים אחרים בלי שנאמר היכן אמרו להם הק' י"ש לאמרם.

תִּסְפְּרֶנּוּ – תרסא, בתפקיד בעל בחינה נעלה היינו ליתן שבה להקב"ה לספר תהלתו בין האומות, ככתב ב-[תורה שלמה ח] ... (ישעיהו סג,ד) **נִהְיֶה עִמָּךְ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרְתִּי**: כשנגאלו ישראל ממצרים אמר להם משה לא במעשיכם אתם נגאלין, אלא **לְמַעַן תִּסְפְּרֶנּוּ בְּאֲזֵנֵי בְנֵיךָ לִיתֵן שִׁבְחָה לַהֲקַבְּ"ה** שבניו מספרים תהלתו בין האומות וכה"א (תה' צו,א) **שִׁירוּ לַה' שִׁיר תְּהִלָּתִי** (תה' צו,א) **סִפְרוּ בְּגוֹיִם כְּבוֹדוֹ** (מדרש תהלים מזמור צו)

[תורה שלמה ינא] (שמ' בא י,ג) **וְאֵת-אֲתֵנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם**, (תה' קה,ב) **שִׁמְרֵבֶם דְּבַרֵי אֲתוֹתַי**, א"ר יהודה בר סימון שהיו המכות נרשמות בגופן באותיות, שנאמר (שמ' בא י,ג) **וְאֵת-אֲתֵנִי אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָּם**. (מדרש תהלים מזמור קה,ח)

ובהערות תו"ש כתב ... אמר רבי יודן בר סימון שהיו המכות חקוקות על המטה בלשון נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"כ, ומשה מביט בו איזה מכה ראויה לפרעה לבוא ומביאה, והיה המטה משאווי ממ' סאה, ושל סנפירון היה, והיה מכה בו, והמכות נרשמות בגופן. ומבואר שלגירסא אחת, אות מהמכה נרשם בגופן. ראה תו"ש בר ד' קיט], מדרש על הפסוק (בר ד,טו) **וְלָשֵׁם ה' לְלַחֵן אוֹת**, שנרשם בזרועו אות אחת משמו (טט: של ה'). אם טעם פזר משמש כציוור רעיון (אידיאו גרמה בלע"ז) אז צורתו מרמזת לעוף או שרץ במעופו. **תִּסְפְּרֶנּוּ** – תרסא בתפקיד בעל בחינה נעלה (כעין מחיצה לעצמו) כי המטה מסנפירון, שבמקום אחר נאמר שהוא מכסא הכבוד. אפשר שאבן סנפירון היא בעלת תכונה כמו של י"ב אבני החושן שהן מושכות מכה עליון אל הנביא או הכהן. ועל כך כתב [רבינו בחיי] (שמ' תנוה תח,טו) **וְהָאֲבָנִים** ... וראיתי בספר האבנים שחברו הפילוסוף, **שהאבנים צריכות טהרה**, וידוע מסגולתם שהנושא אותם בטומאה יתבטל כחם אליו או יחלש, ואם ישוב ויטהר תחזור האבן לכחה הראשון כבתחלה, והסבה והטעם בזה לפי מעלות רוחניות הכח העליון שהאבן מושכת ממנו שהוא מדבק בטהרה ומתרחק מן הטומאה, ונראה פחות שטעם **תִּסְפְּרֶנּוּ** – תרסא בתפקיד שיעור של משקל המטה,

ובס' **מנחה בלולה** אותותי אל תקרי **אתני**, אלא אותיותי, שהם אותיות השם הנכבד, שהוא היה המחזק ומכבד לכו (של פרעה), וכמו שההוגה השם באותיותיו נעקר מן העולם כך יהיה אחרית פרעה ועמו. ולזה תרגם אונקלוס אותותי הראשון (א,ג) **אֲתִי** שהוא תרגום של אותיות (שמ' בא י,א) **לְמַעַן שְׁתִּי אֲתֵנִי** ארבע אותיות ה' הנכבד, המרומזות בטעם רביע של מלת **לְמַעַן** והב' (ג,ג) **אֲתֵנִי** (טט: מופתים) שהוא תרגום של אות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמתית – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תמצית ההשקפה: א. תאריך: סוף-סוף (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מוקד פשוט – מוציא פשוט; מראש – מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; מעט, לא ממש; טפחא = טרפא – שני משמעות, רבוי מתפסד; מראש טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מראש תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תביר מראש טפחא – קבוצה שההלכה חלה על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ב – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מציצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מציצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

נעלה בפניו, שנאמר: ולא יכנף עוד מוריך.

רשב"ג אומר משום ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק אין וכו'. אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנאמר: בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר, הי בקר? אילימא בקר דלמחר, מי ידע מאי הוי? אלא דחליף. ואלא עלמא אמאי קא מקיים? אקדושה דסידרא ואיהא שמיא רבא דאגדתא, שנא': ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, הא יש סדרים – תופיע מאופל.

ולא ירד טל לברכה, וניטל טעם פירות וכו'. תניא, ר"ש בן אלעזר אומר: טהרה – בטלה טעם וריח, מעשר – ביטל שומן דגן. רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא, שקלה כרכה בסודריה. אתא רבה בריה, א"ל: מורחינא ריחא דחינוניתא, א"ל: בני, טהרה יש בך, יהבה ניהליה. אדהכי אתא אבא בריה, שקלה יהבה ניהליה, א"ל: בני, שמחת את לבי והקיתיה את שיני. היינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא אבני, רחמי דבני אבני דהוו ליה. רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל, א"ל: אשקיין מיא, אמר לו: לאו בריך אנא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אנא.

מתני'. בפולמוס של אספסיינוס – גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בפולמוס של טיטוס – גזרו על עטרות כלות, ושלא ילמד אדם את בנו יוונית. בפולמוס האחרון – גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר; ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר. משמת ר"מ – בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי – בטלו השקדנים. משמת בן זומא – בטלו הדרשנים.

[רש"י בבלי סוטה מט,א]

הדרשנים – שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר (רבי אלעזר בן עזריה) לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא (ברכות דף יב:).

הפסוק מובא לפני הדיון עליו ב-[בבלי ברכות יב,ב]

(דברים דאה טז,ג) לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני

כי בחפזו יצאת מצרים למען תזכר את-יום יציאת מצרים מארץ מצרים על ימי תניף:

[בבלי ברכות יב,ב] משנה. מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר

יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: (דב' דאה טז,ג) למען תזכר את-יום יציאת מצרים מארץ מצרים:

ימי תניף – הימים, על ימי תניף – הלילות; וחכמים אומרים: ימי תניף – העולם הזה, על – להביא לימות המשיח.

גמרא. תניא (הברייתא כאילו ממישיכה המשנה), אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! – אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. עד דרשת בן זומא הזכירו יציאת מצרים רק בשחרית בקריאת שמע, והיה אם שמוע, פרשת צצית. מדרשת בן זומא החלו להזכיר פרשת צצית גם בקריאת שמע בערבית. לרבנן בימות המשיח יזכירו יציאה משעבוד מלכויות ויציאת מצרים.

וחכמים אומרים: ימי תניף – העולם הזה,

על – מנוקד חולם חסר משמעו מקיף הכל ממש. לכן מסקנתם להביא לימות המשיח.

לרבנן כאילו אין טפחא כטעם מפסיק (לא פסקא טעמא) ולכן מסקנתם שהתוכן על ימי תניף לרבות לימות המשיח בנוסף על הזכרת הגאולה משעבוד מלכויות.

נסיון להסביר את רבנן עם טעמים

חכמים אומרים: ימי תניף – העולם הזה, על (טפחא א) כפותחת טפה להתאפיין מהכתוב אחריה ימי תניף – העולם הזה, ואז כאשר ימי תניף מצורפים למלת על בא (ב) טפחא כרבו – להביא לימות המשיח שאז יזכירו גאולה משעבוד מלכויות וגם יציאת מצרים.

בן זומא ימי – מרכא או בכינויה בנוסח עדות המזרח מאריך – מרחיקה את תניף לימות המשיח, טעם מלת תניף – סלוק, מגביל שלא יזכירו יציאת מצרים בימות המשיח,

לכן אם הזכרת יציאת מצרים היא רק בזמן עד ימות המשיח, יש לדרוש מלת על כהכל ממש וע"י טעם טפחא בתפקיד שנוי משמעות, מלת ימי משתנה ממשמעות זמן יום (כמו בבדיקת מראות צרעת) אל משמעות זמן מעת לעת היינו לרבות הזכרת יציאת מצרים בלילות של כל יום. ודרך אנב מלת תניף עולה בגי' זמ"א כעין רמז לבן זומא.

(דב' דאה טז,ג) כי בחפזו יצאת מצרים למען תזכר את-יום יציאת מצרים מארץ מצרים על ימי תניף: ... רביע ... זקף-קטן ... רביע ... זקף-קטן תבנית טעמים העשויה ללמד על ענין עצמתי מאד. לדרשת חז"ל עצמת הגאולה משעבוד מלכויות.

(דב' דאה טז,ג) כי בחפזו יצאת מצרים למען תזכר את-יום יציאת מצרים מארץ מצרים על ימי תניף: ... רביע ... זקף-קטן ... רביע ... זקף-קטן.

כל זוג רביע ... זקף-קטן עשוי ללמד על דבר סתום שלא בא לסתום אלא לפרש. אחד מהם הוא דרשת בן זומא להזכרת יציאת מצרים בלילות.

(דב' דאה טז,ג) כי בחפזו יצאת מצרים למען תזכר את-יום יציאת מצרים מארץ מצרים על ימי תניף: ... זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים, תבנית טעמים העשויה ללמד על הקש, בנין אב, דבר החוזר וקורה. כגון גאולה משעבוד מלכויות שתהיה בחפזון, שתהיה מלווה בנסים כמו בגאולת מצרים.

(דב' דאה טז,ג) למען תזכר – מונח רביע. בדיון ב-[בבלי ברכות יב,ב] המוליך אל ה-משנה. מזכירין יציאת מצרים בלילות. וגו', מזכרות פשוט אחדות שבהן יש הזכרה של יציאת מצרים. והן לא נקבעו להאמר יחד עם קריאת שמע. ואז מגיע הדיון בפרשת צצית שמכילה ששה ענינים, יציאת מצרים ועוד חמישה ענינים אחרים ששלושה מהם הם אזהרות להמנע מדברים שהם נגד עקרונות אמונה שבפרשות שמע (נגד קבלת עול מלכות שמים), ו והיה אם שמוע (נגד קבלת עול מצוות). אפשר כי לכך מרמזת תבנית הטעמים של (דב' דאה טז,ג) למען תזכר – מונח רביע, כעין לפחות ארבע ענינים שצריכים להיות בפרשה של הזכרת יציאת מצרים שנאמרת בקריאת שמע.

[בבלי ברכות יב,ב] פרשת צצית מפני מה קבעוה? אמר רבי יהודה בר חביבא: מפני שיש בה חמשה (יש הגהה ששה) דברים: מצות

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשקפה: אֲתָנָה, סִלְקִים – סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מוֹנָה – רבוי; מוֹחֵךְ פִּשְׁטָא – מוציא מפשט; מֵרָאָה = מֵרָאָה, רבוי; דְּרָאָה – מצרף; תְּבִיר – מחלק; מִמְעַט, לא ממש; טַפְחָא – טרף – שני משמעות, רבוי מתפשט; מֵרָאָה טַפְחָא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דְּרָאָה תְּבִיר טַפְחָא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מֵרָאָה תְּבִיר טַפְחָא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תְּבִיר מֵרָאָה טַפְחָא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מִקְף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פִּסְקִי – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זִרְקָא סִלְקִי – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא – פשוט, 1; זִקְף-קָטָן – 2; זִקְף-גָּדוֹל – 3; רִבְעִי – 4; ... זִקְף-קָטָן ... זִקְף-קָטָן בחצי פסוק – חִקְשׁ; השלישית: (קִדְמָא – סדר קדימות; אֲוֵלָא = גֵּרֵשׁ = גֵּרֵשִׁים – יוצא מהענין; קִדְמָא אֲוֵלָא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תְּלִישָׁא-קָטָנָה – תרסא – דרוש בפסוק שער, מִחִצָּה; תְּלִישָׁא-גָּדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מִחִצָּה; פִּזָּא – דרוש מהפסוק עיון לנושא אחר בהלכה;

ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה. בשלמא הני תלת - מפרשין; עול מצות - דכתיב: (במ' שלח טו, טז) וְיָצִיאתָ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא, יציאת מצרים - דכתיב: (במ' שלח טו, טז) וְיָצִיאתָ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אלא דעת מינים, והרהור עבירה, והרהור עבודה זרה מנלן? - דתניא: (במ' שלח טו, טז) אֲתָרֵי לְבַבְכֶם - זו מינות, וכן הוא אומר: (תה' יד, א) תה' נג, א) אֲמַר נְבִלָּה לְבָבוֹ אֵין אֶלְהִים, (במ' שלח טו, טז) אֲתָרֵי עֵינֵיכֶם - זה הרהור עבירה, שנאמר: (שופטים ג, יד) וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל-אִשְׁתּוֹ אֲנִי אֶתְּחַלֵּה בְּיַהֲרֹאֵשׁ בְּעֵינַי, (במ' שלח טו, טז) אֲתָם זֵינִים - זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר: (שופטים ח, ג) וַיִּזְנוּ אֲתָרֵי הַבְּעֻלִים.

1.1.6 הכן שאינו יודע לשאול

(ההגדה) ו(הבן) שאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר (שמ' בא יג, ח) וְהִנְדַּתְּ לְבַנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

חובת הגדה לבן שאינו יודע לשאול. [בשבילי ההגדה- הרב ש"ב ליברמן] הסביר ע"פ אור החיים שלבנים השואלים (חכם, רשע, תם) עונים כל השנה. ע"פ רש"י דאירי בבן שאינו יודע לשאול מדכתיב (שמ' בא יג, ח) וְהִנְדַּתְּ לְבַנְךָ שֶׁהוּא עֲצֵמוֹ יִגִּיד לּוֹ בְּלֵא שְׂאֵלָתוֹ. מתוך חיוב ההגדה לבן שאינו יודע לשאול בליל ט"ו ניסן עם הדיון עם הבנים האחרים כל השנה, מביאה לחיוב ההגדה בליל ט"ו ניסן. בליל פסח כל בני ישראל במדרגה של בן שאינו יודע לשאול ועושה כמו שאביהם הקב"ה אומר.

1.1.7 יכול מראש חדש

בליל ט"ו ניסן מקיימים מצוות סעודה שבה בשר קרבן פסח, מצות ומרורים נמצאים ביחד והמצוה נלמדת מפסוקים אחדים: (שמ' בא יב, א) וַיְהִי לָכֵן לְמִשְׁמַרְתָּ עַד אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשִׁחַטְתָּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבָיִם: (ח) וְאָקְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה (ליל ט"ו ניסן, הבא אחרי בין הערבים של י"ד ניסן של השחיטה) צִלְיָאָשׁ וּמִצּוֹת עַל-מֵרְרִים יֹאכְלֶהוּ: מצוות אמירת ההגדה בליל ט"ו בניסן בשעת הסעודה נלמדת מ-(שמ' בא יג, ח) וְהִנְדַּתְּ לְבַנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

לכן מדוע מבררת (ההגדה): יכול (שהקרבן קרבן הפסח, הסעודה וההגדה היו) מראש חדש, תלמוד לומר (שמ' בא יג, ח) וְהִנְדַּתְּ לְבַנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא. אי בַּיּוֹם הַהוּא יכול מבעוד יום (בי"ד בניסן), תלמוד לומר בְּעֶבְרַת זֶה. לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. הפסח לא מוזכר. הסבר אחד שזה מתאים גם לעורכי סדר פסח וסעודה ללא קרבן פסח. להלן מוצע הסבר נוסף. מה קשה ל-(ההגדה)? התוכן (שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא מגביל ההגדה לליל ט"ו ניסן כאשר בְּעֶבְרַת זֶה לפני המגידים. אבל תבנית הטעמים מרכא טפחא של (שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא פועלת בתפקיד יתור לרבות. (ההגדה) מבררת מהו הרבוי.

(ההגדה) (א) האם לרבות את ראש חודש ניסן, ליל בריאת העולם לשיטת ר' יהושע, ליל מאמר ה' למשה (שמ' בא יב, ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵן רֵאשׁ הַדְּשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֵן לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: המצוה הראשונה של התורה ללא ספר בראשית, שממנה מתחיל משה ללמד לעם מצוות הפסח. היום שממנו מונים את השנים בלוח העברי; כי מוזכר למשל ב-[אוצר החכמה, אור תורה – תשמ"ט ר' כהן ישראל עורך, ע' 625] מנהג קהלות צפון אפריקה לעשות כעין סעודה ב-לילה הראשון של חודש ניסן וזכר לראש השנה הקדמון שהיה חל בניסן [ראה לקמן בשם 'ס' יוחסין] נקרא "ליל אל בסיסה" וגם "בסיסה אל מרקומה" ... זכר למשכן שנוסד בו ביום. ועל זה פרש"י (וי שמ' ט, א) יום שנטל עשר עטרות כמו ששינו בסדר עולם, וכתב [אוהב ישראל ע"פ אור החיים] שבני ישראל היו במדרגה גדולה והעלו כל הניצוצות הקדושות להקדושה.

(ב) האם לרבות הגדה מבעוד יום, היינו בי"ד בניסן. ע"פ שיטת רבי יהודה בן בתירה [בפרק קמא דזבחים] המכשיר שחיטת פסח בשחרית י"ד, וגם לפי רבנן בשחיטה בין הערבים אפשר לקיים הגדה בלי סעודה כיוון שהפסח כבר נשחט. לכך עונה (ההגדה) בְּעֶבְרַת זֶה שתכין מאכלים ותאכלם כמו שעשו אבותינו במצרים (שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא בליל הפסח (ליל ט"ו ניסן) בפשטות כמי שאינו יודע לשאול, וקיימו הנאמר ב-(שמ' בא יג, ח) וְאָקְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צִלְיָאָשׁ וּמִצּוֹת עַל-מֵרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

מה מלמדות תבניות הטעמים של (שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה ?

התוכן (שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא ממעט זמן הגדה אחר. אז מה באה תבנית הטעמים של בַּיּוֹם הַהוּא – מרכא טפחא (יתור) לרבות? (א) רבוי חובת הגדה לבן שאינו יודע לשאול. [בשבילי ההגדה- הרב ש"ב ליברמן] הסביר ע"פ אור החיים שלבנים השואלים (חכם, רשע, תם) עונים כל השנה. ע"פ רש"י דאירי בבן שאינו יודע לשאול מדכתיב והגדת לבנך שהוא עצמו יגיד לו בלא שאלתו. (ב) אפשר כי הרבוי המרומז בתבנית הטעמים מרכא טפחא בא להזכיר סיבות אחדות להגדה דווקא ל-(שמ' בא יג, ח) בַּיּוֹם הַהוּא (א) ליל "ברית בין הבתרים" כמוזכר בשלב הבא בהגדה (בר' לז טו, יג) וַיֹּאמֶר לְאָבְרָם יָדַע מַדַּע פִּיִּיגְרוֹ וַיְהִי זֶרְעָה בְּאָרְצָךְ לֹא לָטֵם וְעַבְדוֹם וְעַנְוֵי אֲתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: פי' [רד"ק] ... גרים בארץ לא להם עד תשלום ארבע מאות, מיום שיהיה לו זרע (טט: בט"ו ניסן), כי כן אמר לו כי גר יהיה זרעך, ועוד שלשים שנה מהיום, וכן היו במצרים עד ששלמו ת' שנים משנולד יצחק ול' שנה מיום שנראה לאברהם בברית בין הבתרים (טט: בליל ט"ו ניסן) עד שנולד יצחק (טט: בט"ו ניסן).... הקב"ה מדייק רגעיו מעת לעת. (ב) זה ליל שימורים שהנפלאות שחלו בו נמנות בפיוטים שאינם חלק מן ההגדה אלא מצרפים להגדה. ומעיד עליהן שם א-ה-ו-ה במלת הַהוּא שם הפלאים והקשור בין שמים וחארץ. ליל בשורת לידת יצחק, ליל ברכת יצחק ליעקב במקום עשו (והענינים המרוממים שבה) (ג) כאמור לעיל לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ע"פ (ההגדה של האדמו"ר מ"ש). רוצה לומר גם שאר המינים שבקצרת הפסח. אפשר להסביר שאי הזכרת הפסח מתאימה גם לעורכי סדר פסח וסעודה ללא קרבן פסח. (ד) להלן ההסבר הנוסף. בחטא אדם הראשון התערב הרע בטוב. מ"ליל ברית בין הבתרים" מתחיל תהליך "מרורים" להפריד הרע מן הטוב. בליל יציאת מצרים נשאר רק בני ישראל שדבקו בה' בעקבות שמונה מכות או אולי עד שהחלו למות במכת החושך. נשארה "המצה" המייצגת הטוב מופרדת מן "המרור" המייצג הרע או שמייצג זכרון תהליך הברור (בעזרת החתן שמואל הלל טייטלבוים הי"ו). התבררה קומה שלימה של עם ישראל מופרדת מאומות העולם מוכנה לקבלת התורה ולשליחותה, שכל הבריאה תקבל עול מלכות שמים. בְּעֶבְרַת זֶה – מונח רביעי, לפחות ארבע, אלו מיני הדברים המונחים בקצרת הפסח, שלוש מצות או שתים (שיטת הגר"א), קרבן פסח, קרבן שלמי חגיגה, מרור, חרוסת, כרפס, חזרת ויש השמים מי מלח או חומץ לטיבול כחלק מן הקערה. והקערה עצמה. חרוסת וכרפס ומי מלח מהווים את חלק התמהת הילדים כדי לקיים "והגדת לבנך". בסה"כ עשרה מינים המרמזים בפנימיות הענין להצלה ממצרים ע"י הקב"ה בהתקרבות עשר ספירות של עולם האצילות (האורות הנעלים של עולם אצילות) כמוסבר מעט להלן. הערה: אם מפאת אונס לא נמצאים אינם מעכבים, ויוצא בהגדה ע"י שיאמר בליל ט"ו ניסן "פסח מצה מרור".

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 המצוות ההשעיות: אֲתָנָה, סֹלֶק (= סוף-פסוק) (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מוֹנֵה – רבוי; מוֹדֵף פִּשְׁטָא – מוציא מפשט; מִרְכָּא = מאריך; רבוי; דְּרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק; מַעֲשֵׂה, לא ממש; טַפְסָא = טרקה – שנוי
 משמעות, רבוי מתפטר; מִרְכָּא טַפְסָא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דְּרָגָא תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מִרְכָּא תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תְּבִיר מִרְכָּא טַפְסָא – קבוצה שההלכה
 חלה רק על חלק מפרטיה; מִקְפָּא – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פִּסְקָא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זִרְקָא סְגֻלָּה – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא – פשוט, 1; זִקְפָּא – זקף-גדול – 3;
 רבוע – 4; ... זִקְפָּא קֶטַן ... זִקְפָּא קֶטַן חֲבִיטָא פִּסְקָא – הקש; השלישית: (קִדְמָא – סדר קדימות; אִילָא = גרש = גרשי"ף – יוצא מהענין; קִדְמָא אִילָא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מדות דר' ישמעאל; תְּלִישָׁא-קֶטַנָּה = תרסא –
 דרוש בפסוק שיעור, מתיצת; תְּלִישָׁא-גְדוּלָּה = ת'ישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מתיצת; פִּזָּא – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בדלתה;

דוגמת ברכה בעבור סעודה בליל פסח מצאנו בפר' תולדת, יצחק מבקש להציל (לרומם) את עשו בעבור שיקיים מצוותו בפשטות ומציל את יעקב

(בר' תולדת כו,ד) וְעֵשָׂה לִי מִטְעָמִים פְּאֶשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבְיָאֵה לִי וְאֶקְלָה בְּעֵבֶר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁי בְּטָרִם אֲמֹת:
 (בר' תולדת כו,ט) וְיֹאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְּכִרְךָ עֲשִׂיתִי פְּאֶשֶׁר דְּבַרְתָּ אֵלַי קֹדֶם-גַּא שְׂבָה וְאֶקְלָה מִצִּידִי בְּעֵבֶר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁי:

בעבור שתעשה מאמר (צווי אביך) גם בדבר הקל כמו הכנת סעודה עם מאכלים מסוימים בלילה מסוים (ואח"כ תשמע אם בכלל צריך להבינו), אבינו הקב"ה קרוב אליך ונושא אותך בעולם. בחינת "ריח ניחוח" שצוית ונעשה רצוני.

1.1.8 תלמוד לומר בעבור זה

שמות בא יג,ח: פסוק זה בפרשת קדש לי כל בכור, מהוה מעבר ממצוות עשיית פסח בחדש האביב של ארץ כנען אל מצוות הכללת פרשה זאת בתפילין.

[ה] וְהִנֵּה כִּי-יִבְיָאֵן הוּא אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִנִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעַבְדָּתָת אֶת-הָעֵבֶרָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה: [ו] שְׂבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּה וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי תָגֵל לָהּ: [ז] מִצּוֹת יֹאכַל אֶת שְׂבַעַת הַיָּמִים וְלֹא-יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ וְלֹא-יִרְאֶה לָךְ שְׂאֵר בֶּכֶל-גְּבֻלְךָ:

[ח] וְהִנְדַּתְּ לִבְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבֶר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

לאמר – דרוש מלה זאת כנטריוקן " לאו אמור" קיימת גם כאן ללמוד לאו מכלל עשה כלשהו בכתוב בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים: לאמר – טעם אתנה תומך בהגבלת תוכן האמירה, כמו שמודגם קודם בהגדה בסיפור על רבותינו התנאים "מעשה רבכי אליעזר וגו' שהיו מסובים בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה וגו' ", ולא עסקו בנושאים אחרים.

(נערך ע"פ [אנציקלופדיה תלמודית כרך ח, [הגדה (של פסח)] טור קפ, קפא, קפב]) (א) לאמר – דרשת לאו אמור, אפשר שבא ללמד על זמן החיוב של מצוות הגדת לבנך של ליל פסח היא משתחשך וללמד שבזמן אחר לא מקיימים חיוב המצווה המיוחדת של סיפור יציאת מצרים, אלא זה חלק ממצוות לימוד תורה. - בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך, היינו שראוי להיות מונחים, ולא שיהיו מונחים ממש, ובזמן שאין בית המקדש בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, או ראוי שיהיו מונחים.

המלים בעבור זה נדרשות ע"י רב אחא בר יעקב ע"י גזרה השווה ל- "בננו זה" בכך סורר ומורה להצבעה על הפסח, מצה ומרור וגם לפטור סומא מהגדת ההגדה כי אינו יכול לייחד - להורות באצבע על המצה ומרור כהוראת המלים בעבור זה ... ורב ששת רוב יוסף חולקים, ואף שהיו סומים היו קוראים את ההגדה להוציא את הרבים, ואינם סוברים גזרה שזה זו, לפי שבעבור זה האמור כאן אינו מיותר, ופירושו בעבור מצה ומרור, שלכך אני אוכל מצה ומרור, זכר למה שעשו לי בצאתי ממצרים (ע"כ ע"פ האנצ' התל')

רש"י עו"ת (ה) ... אֶת-הָעֵבֶרָה הַזֹּאת - של פסח. והלא כבר נאמר למעלה (שמ' בא יב,כח) "והיה כי תבאו אל הארץ וגו', למה חזר ושנאה? בשביל דבר שנתחדש בה: בפרשה ראשונה נאמר בה (שמ' בא יב,כו) וְהָיָה כִּי-יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֵבֶרָה הַזֹּאת לָכֶם: - בכך רשע הכתוב מדבר, שהוציא עצמו מן הכלל (ראה מכיל' בא פסחא יז); וכאן וְהִנְדַּתְּ לִבְנֶיךָ (ג,ח) - בכך שאינו יודע לשאל, והכתוב מלמדך, שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכים את הלב (ראה שבת פז,א). (ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותי, כגון פסח ומצה ומרור הללו (ראה מכיל' בא פסחא יז). עֲשָׂה ה' לִי - רמז תשובה לכן רשע, לומר לו: עֲשָׂה ה' לִי, ולא לך; אילו היית שם, לא היית פְּדִי לִיגָאֵל (ראה שם).

נתבונן בשני המקראות וְהִנְדַּתְּ לִבְנֶיךָ - מונח זקף-קטן, עֲשָׂה ה' לִי - מהפך פשטא זקף-קטן, אפשר כי כל זקף-קטן מלמד על שני בנים. הבן החכם והבן התם השואלים ללמוד, הבן שאינו יודע לשאול והבן הרשע שאינו רוצה לשאול ללמוד אלא שואל להקניט. ע"פ פ' רש"י עֲשָׂה ה' לִי - מהפך פשטא, מוציא הכתוב מפשוטו בהתייחסות למלת לִי זקף-קטן, לרמז לשני בנים ודורש גאולה לאחד ודורש שלילת גאולה לשני, לִי ולא לך; שהמקיים הקשר לקב"ה נגאל וזה שאינו מקיים הקשר לקב"ה אינו ראוי להיגאל.

וְהִנְדַּתְּ לִבְנֶיךָ - לאמן דאמר שיש בן חמישי שאינו מגיע כלל לסדר, אפשר כי מרומז בטעם מונח של וְהִנְדַּתְּ בתפקיד רבוי בלשון נופל על לשון מונח במונח והוא בעולם ידיעה על אמונת ה' בכלל החיוב הגדה בפרט.

הקשר היומי עם הקב"ה מתבטא בהנחת תפילין שהכתוב (שמ' בא יג,ח) בעבור זה הוא חלק ממצוות תפילין כמצווה בפר' קדש לי כל בכור. מבחינה זאת אפשר כי תבנית הטעמים בעבור זה - מונח רביעי, מרמזת לשתי רביעיות של פרשיות תפילין, ארבע פרשיות של יד וארבע פרשיות של ראש. רש"י פירש פסוק (ג,ח) ע"פ המכילתא כדוגמא לקיום מצוות וקשר לה' (ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותי, כגון פסח ומצה ומרור הללו (ראה מכיל' בא פסחא יז). אלו מצוות של פעם בשנה ותבנית הטעמים מרמזת לעשרה מינים שבקצרת הפסח.

לימוד בדרך פנימיות התורה. נערך בעזרת רב אי"מ אייזן נר"ו עשרה מינים שבקצרת הפסח מרמזים בפנימיות הענין להצלה ממצרים ע"י הקב"ה בהתקרבות עשר ספירות של עולם האצילות (האורות הנעלים של עולם אצילות) והם מתחלקים לחמש או שש קבוצות. אפשר כי הסיבה הפנימית לחיוב ההגדה של יציאת מצרים בליל טו ניסן מרומז בס"ת וְהִנְדַּתְּ לִבְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר - ת' כ' מ' א' ר' = כת"ר א"ם, המרמז לחיבור (יחוד) מלא בין כל העולמות הרוחניים שבעולם האצילות כפי המוסבר.

ונקדים להסבר ענין השורש של כת"ר של עולם האצילות שהוא עולם של תיקון וכלים לתיקון היוצא (אפיק) מעולם אדם קדמון שבו האורות עצומים והכלים מעטים.

בעבור זה - מרכב באותיות בע ו-עב אפשר כי מרמז לשם הוי"ה במלוי יו"ד שהוא שם ע"ב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תפנית ההשערה: אתחן, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מופך פשטא – מציא מפשט; מרא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; טפא = טרף – שני
משמעות, רבוי מתפשט; מרא טפא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרא טפא – קבוצה שההלכה
הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3;
רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא –
דרוש בפסוק שער, מציגה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מציגה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

כַּעַ ו-עַב מרמז ללצירוף ע"ב דע"ב השייך לעולם הנקרא אדם קדמון (א"ק) שלא מדובר בזה כי הוא צירוף נעלה ביותר ונסתר מאיתנו.
בתורת הסוד מדובר החל מהצירוף ע"ב דס"ג בא"ק שהוא מקור לטעמי המקרא.
יש לומר כי יש ארבעה צירופים בשם הוי"ה והם מקור הטעמים בארבעה שלבים
א – צירוף שם הוי"ה שמבוטא בגי' במלת עי"ן (או עיני"ם) מרמז לצירוף ע"ב דע"ב דס"ג מלמד על אורות עיניים עצמיים הבאים קודם
לצירופי שמות הוי"ה שהם מקור לטעמים (הצירוף עי"ן לא מוכר לי)
ב – צירוף שם הוי"ה שמבוטא בגי' במלת אז"ן (גי' ס"ג פחות גי' האות ה' עולה נ"ח), המבטא ענין של שם בצירוף ס"ג. נקרא ס"ג דע"ב
דס"ג, שהוא מקור טעמים עליונים וזה ענין נשמה,
ג – צירוף שם הוי"ה שמבוטא בגי' במלת חוט"ם (גי' ס"ג) המבטא ענין של שם בצירוף מ"ה. נקרא מ"ה דע"ב דס"ג, שהוא מקור טעמים
אמצעיים וזה ענין רוח, אפשר כי מרומז בפסוק (בר' נח זכב), **כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאֲפִי מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרָה מֵתוֹ:**
ד - צירוף שם הוי"ה שמבוטא בגי' במלת פ"ה (גי' ס"ג ועוד כ"ב אותיות) המבטא ענין של שם בצירוף ב"ן. נקרא ב"ן דע"ב דס"ג, שהוא
מקור טעמים תחתונים וזה ענין נפש.

הצירופים האלו באדם קדמון (א"ק) הם השרשים מהם יוצאים אורות המביאים בהדרגה לבריאה ולהתמדת קיומה. אורות אלו נקראים
חמשה פרצופים דאצילות שבחלוקה שונה מעט הם ששה (אפשר כי מרומזים באות ו"ו במלת **בַּעֲבֹר זָה**), וכמו-כן **בַּעֲבֹר זָה** – מונח
רביע, בתפקיד לפחות ארבע, מרמז לחמשה או ששה פרצופים.
ענין היציאה מרומז בגי' המלים **בַּעֲבֹר זָה** (בשם בתי ש"ב הי"ו) בעבור"ר ז"ה גי' רצ"ב העולה האפיקומ"ן במשמעות יציאה. אפשר
יציאת הבריאה, יציאת והתקרבות גלוי א-לקות נעלה מאד כדי להביא ליציאת מצרים ולמתן תורה לבני ישראל.
ששה פרצופים דאצילות הם:
כתר ובו (א) עתיק יומין (ע"י) הנקרא גם עתיקא קדישא (ע"ק) המרמז לפנימיות כתר וענין עונג,
(ב) אריך אנפין (א"א) המרמז לחיצוניות כתר וענין של רצון
או"א ובו (א) אבא - חכמה, (ב) אמא - בינה
זכר ונוקבא (זו"י) כעין בנים לאבא ואמא המרומזים במלת **לְבַנְךָ** ובטעם זקף-קטן המרמז לשניים (א) זעיר אנפין (ז"א) ואלו שש המידות
חסד, גבורה, תפארת (רחמים), נצח, הוד, יסוד (ב) מלכות
או נסביר כי **וְהַנְּדַתְּ לְבַנְךָ** – טעם זקף-קטן מרמז לאבא ואמא, **עֲשֵׂה לִי לֵי** – טעם זקף-קטן מרמז לכעין בנים זכר ונוקבא (זו"י)

ששה הפרצופים העיקריים מתחלקים ליי"ב פרצופים דאצילות המרומזים בגי' מלה ז"ה מהמלים
בַּעֲבֹר זָה - ז"ה גי' י"ב פרצופים דאצילות והם פירוט החמשה (הששה) פרצופים הכלליים דאצילות.
ובכל אחד מהם יש בחינת זכר ובחינת נקיבה ולכן י"ב פרצופים דאצילות

בפסוק (שם' בא יגט), **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עֲלִיָּדָךְ וְלִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תִּנְיָה תִּנְיָה ה' בְּיַד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ ה' מִצְרָיִם:** ישראל מצוים
לרשום היחוד הנעלה של עולמות עליונים ותחתונים שבליל פסח בשתי רביעיות של ארבע פרשיות התפילין של ראש ושל יד (שם' בא
יגט), **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עֲלִיָּדָךְ** (רביע – בתפקיד ארבע) **וְלִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן** (רביע – בתפקיד ארבע). בהנחת תפילין מביאים להתעוררות
מדתא דלמעלה, ומעוררים שוב התעוררות מדלמעלה לדלתא אל המניח ובאמצעותו אל כלל ישראל באופן הנעלה כמו בליל פסח.

הבהרה: הגלוי הנעלה בא-לקות משמעו א-לקות בפחות הסתר אבל אין זה א-לקות בעצמותו ומהותו
בליל פסח מצוים ישראל לשמוח ולעסוק בסיפור היציאה (אפיקומן) ממצרים ובהל"ל ליל"ה לעורר יחוד עולמות עליונים ותחתונים
המרומז כך:

(א) בר"ת **וְהַנְּדַתְּ לְבַנְךָ בֵּינוֹם הוֹיָא לְאִמְרָ** – ו' ל' ב' ה' ל' = ובהל"ל
(ב) (בשם הרב א"מ פערל הי"ו) מלת ליל"ה מרומזת בגימטריית ר"ת **וְהַנְּדַתְּ לְבַנְךָ בֵּינוֹם הוֹיָא לְאִמְרָ בַּעֲבֹר** – ו' ל' ב' ה' ל' ב' =
ב"ו בהל"ל ע"ג = ג"ע = גי' ליל"ה

וּבַהֲלִיל לִילִיָּה של פסח מלווים את היחוד של עולמות עליונים ותחתונים וב-האפיקומ"ן גי' רצ"ו מעוררים את הגאולה הצפונה גי' רצ"ו
(ע"פ השפת אמת) (בשם בתי ש"ב הי"ו)
ובהל"ל גי' ע"ג = ג"ע ראשי תבות ג"ן עד"ן

יצחק שאול אוילברט נר"ו בשם הרב יצחק דוד אלתר הי"ו נאמר ב-**בבלי יומא כג**, קול גלגל חמה - ס"ת הל"ל, קול המונה של רומי -
ס"ת ליל"ה, פירש **רבינו בחיי** החמה בהילוכה אומרת שירה - הל"ל מתמיד לה' לעומתה רומי מגבירה חשכת ליל"ה

בבלי מגילה יז, א מלמד שאין אומרים הלל בלילה, (ואפשר כי לכן) נדרש ב-**זוהר** כי לילה של יציאת מצרים נהפך ליום, לכן אומרים בו
הלל, ו-**אור החיים** למד על **וְהַנְּדַתְּ לְבַנְךָ** שיש להדגיש כי הלילה נהפך ליום.
יש האומרים שהחל להאיר בחצות עם מכת בכורות, החיד"א אומר שהחל להאיר מתחילת הלילה, הראשון יתמוך בדעת ר' אליעזר ש-**שם'**
בא יב, 3) **וְלֹא-תוֹתִירוּ מִגְּנֹז עַד-בֹּקֶר** שזה עד חצות כי אז החל להאיר, ותוס' ברכות ט, א? מתרץ אחרת.
(שם' בא יב, 3) **וְלֹא-תוֹתִירוּ מִגְּנֹז עַד-בֹּקֶר וְהַנְּתַר מִגְּנֹז עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשקפה: אֲתָנָה, סֹלֶק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מוֹנֵה – רבוי; מוֹחֵךְ פִּשְׁטָא – מוציא מפשט; מֵרָאָה = מאריך, רבוי; דְּרָאָה – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממש, לא ממש; טַפְסָא = טרףא – שנוי
 משמעות, רבוי מתפשט; מֵרָאָה טַפְסָא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דְּרָאָה תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מֵרָאָה תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מֵרָאָה טַפְסָא – קבוצה שההלכה
 הלה רק על חלק מפרטיה; מִקְף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פִּסְקָא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זִרְקָא סְגִיל – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא – פשוט, 1; זִקְף-קָטָן – 2; זִקְף-גָּדוֹל – 3;
 רְבִיעַ – 4; זִקְף-קָטָן ... זִקְף-קָטָן בחצי פסוק – היקש; השלישי: (קִדְמָא – סדר קדימות; אֵלָא = גֵּרֵשׁ = גֵּרֵשׁ – יוצא מהענין; קִדְמָא וְאֵלָא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תְּלִישָׁא-קַטְנָה – תרסא –
 דרוש בפסוק שנוי, מוחצת; תְּלִישָׁא-גָּדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו שנוי, מחוצה; פִּרְז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

1.1.9 מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו

משברנו מטרט ההגדה ללמד על הפרדת הטוב מן הרע אפשר להבין את ההמשך של ההגדה המספר מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, היינו כיצד קרה שהרע היה מעורב בטוב של בני ישראל.

[ההגדה] מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר (יהושע כד, 2)

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַנְּהָר יִשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תְּרַח אֲבִי אֲבָרָהָם וְנָחוֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

(ג) וַאֲשַׁח אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אֲבָרָהָם מֵעֵבֶר הַנְּהָר וְאֶלְמָלְךָ אוֹתוֹ (ההתהלכות קנתה לו את הארץ מכת עצמו ולא רק מכת ההבטחה שתהיה לזרעו)

בְּכָל-אֶרֶץ פְּנֵנֶז וְאֵרֶב (כתיב) וְאֲרָבָה אֶת-זֵרְעוֹ וְאֶתְרֵלּוֹ וְאֶת-יִצְחָק:

(ד) וְאֵתְּוֹ לִיִצְחָק אֶת-יִצְחָק וְאֶת-עֵשָׂו וְאֵתְּוֹ לְעֵשָׂו אֶת-הָר שֶׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וַיְנַיּוּ וַיְרִדוּ מִצְרָיִם:

(יהושע כד, 2) וַאֲשַׁח – תלשא, בלימוד לכתוב לפניו, בלימוד לכתוב אחריה. תלשא – בתפקיד עקירה מעבודה זרה לקדש כנאמר ב-(בר' וירא כ"ג) וַיְהִי כַאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבַּיִת אָבִי,

(יהושע כד, 2) וַאֲשַׁח – תלשא, בתפקיד שיעור בכתוב לפניו, כגון עשרה דורות מאדם עד נח, עשרה דורות מנח עד אברהם, שהקב"ה ברא את העולם בשביל אברהם כמרומו ב-() אלה תלדת השמים והארץ בהבראם אבות ובעבדו באברהם"ם.

[משנה אבות פ"ה, מ"ב]

[*] עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם:

(יהושע כד, 2) וַאֲשַׁח – תלשא, בתפקיד שיעור בכתוב המוטעם, כגון

[משנה אבות פ"ה, מ"ג] [*] עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד ככולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום:

אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אֲבָרָהָם – מקף מהפך מקף פשטא, כל מקף מברר מצב אחד מדברים אחרים, מהפך פשטא במצבים המבוררים מוציא מפשוטו של הכתוב.

[רש"י יהושע כד (ג)] וארבה את זרעו – חסר ה"א כמה מריבות ונסיונות עשיתי עמו עד שלא נתתי לו זרע:

[מלבי"ם יהושע כד (ב)] השאלות (ב - ד) מה רצה בפתיחה הזאת, ובמה שתרח היה אבי נחור, ובמה שהרבה את זרעו של אברהם שהוא שהוליד את ישמעאל אין זה מעלה, וכן לא במה שיצחק הוליד את עשו?:

כה אמר ה'. מאדם עד אברהם היה הסגולה והענין האלקי רק ביחידים והיו הם כלב ופרי ויתר בני אדם כקליפות, ומעת זרח שמש צדקו של אברהם רצה ה' שיחול הענין האלקי על רבים, שהם השבטים ואחריהם שבעים נפש ואחריהם אומה שלמה אשר פנים בפנים דבר ה' עמם, ועי"כ הוצרכו האבות ובניהם לכמה צרופים ונסיונות שיזדככו השמרים ויסירו הקליפות ויהיה הכל לב ופרי ושמן מובחר, וכמו שכתב הכוזרי באורך. וזה מבאר פה, אמר להם, הנה אבותיכם לא היו ראויים אל הענין האלקי, לא מצד מקומם, כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם, והמקום המוצלח אל שיעשו ענבים ופרי קדש הלולים הוא רק הארץ הקדושה. לא מצד יחוסם ומחצבם, כי תרח היה אבי אברהם ואבי נחור, והיה אברהם מוקף בחושים בין מצדו מנחור ובין מראשו מתרח. ולא מצד הכנתם, כי עבדו אלהים אחרים:

[מלבי"ם] (יהושע כד, 2) וַאֲשַׁח – תלשא, מבאר ראשונה ההשתדלות שעשה להכניס אל הענין האלקי מצד מקומם (נגד מ"ש בעבר הנהר ישבו), שכמו שבעל הגן כאשר יראה נטוע נעמץ נטוע במקום רזה ובית אבנים יחזה, אז יקחהו ממקומו וישתלחו בקרן בן שמן, כן לקחתי את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען, מקום הראוי להשגחה ונבואה, וגם בהליכתו בכל הארץ נתנסה ונצרך בכור הנסיונות ונבחן. ועל הענין השני שהוא שיזדכך מצד שרשו ויחוסו (נגד מ"ש תרח אבי אברהם), זאת עשיתי וארבה את זרעו, שע"כ נזדקקו השמרים והפסולת בישמעאל ויצא יצחק זהב נקי. וז"ש ואתן לו את יצחק, שיצחק היה מיוחד לו פרי קדש הלולים. והנה גם ביצחק היו קצת סיגים ונזדקקו ע"י עשו, וז"ש:

[מלבי"ם] (יהושע כד, 2) ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ובוה שאב עשו כל הזוהמא. ולכן ואתן לעשו את הר שיער, המיוחס לחלקו:

ויעקב ובניו. שהם היו מוכנים מעתה אל הענין הגדול, רק שהיה צריך צירוף בענין השלישי הנ"ל והוא שיהיו ראויים לזה ע"י הכנתם (נגד מ"ש ויעבדו אלהים אחרים), הם ירדו מצרים, שהיא היתה כור הברזל לזכך חומרם ע"י קושי השעבוד, ובוה הוכנו שיהיו עם ה' שמעתה לא תשרה השכינה על יחידים רק על המונים רבים, ולא לפרקים רק בתמידות:

(יהושע כד, 2) וַאֲשַׁח – תלשא, בלימוד לכתוב לפניו, בלימוד לכתוב אחריה. תלשא – בתפקיד עקירה מעבודה זרה לקדש כנאמר ב-(בר' וירא כ"ג) וַיְהִי כַאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבַּיִת אָבִי, (א) עקירה מע"ז (ב) החזרת השכינה מרקיע שביעי לרקיע ששי, כפותחת תהליך חזרת השכינה לארץ במתן תורה. כנלמד מ-(בראשית וירא כ"ג)

בראשית וירא כ"ג: וַיְהִי כַאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבַּיִת אָבִי

וְאָמַר לָהּ זֶה חֶסְדְּךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי

אֵל כָּל-הַמְּקוֹמִים אֲשֶׁר נִבְּוָה אֶמְרֵי-לִי אֲתִי הוּא:

ירושלמי מגילה פ"א ה"ט (וילנה יג, א) כל השמות הכתובים באבינו אברהם קודש חוץ מאחד שהוא חול וַיְהִי כַאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבַּיִת אָבִי ויש אומרים אף הוא קודש שאילולי אלהים כבר התעו אותי

ע"פ האופן הראשון ב- ירושלמי מגילה פ"א ה"ט נחור ותרח, סבו ואביו של אברהם אבינו היו עובדי עבודה זרה ולפי דעות אחדות אברהם אבינו רק בגיל 48 ואף יותר הכיר בבוא עולם ואז ע"פ האופן השני בירושלמי וע"פ רש"י המפנה לתרגום אונקלוס על הפסוק: 'והוה כד טעו עממיא בתר עובדי ידיהון יתי קריב ה' לדחלתיה' [ויהי כאשר טעו העמים אחרי עבודת ידיהם (עבודה זרה), אותי קירב ה' ליראתו]. עשו אברהם אבינו ושרה אמנו התיקון הראשון של הורדת השכינה לתחתונים כמרומו בטעמי כַאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי – דרגא מונח רביעי, בתפקיד תיקון לקילקול חטאי אדם הראשון והדורות שאחריו, תיקון כח המתאוה לקדושה. ראה בהמשך אנוס ע"פ הדיבור.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ו
 תפנית ההשקפה: א. תנ"ך = סוף-סוף (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מונח פשוט – מוציא ממשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממשע, לא ממש; טפא = טרףא – שני משמעות, רבוי ממשט; מרכא טפא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מנף – רב-מכב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סס' 1 – סדור שנתחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקיש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מתיצב; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מתיצב; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בחלוקה;

ובעקבות הירידה למצרים היו מבני ישראל שתעו אחרי עבודה זרה כדאיתא ב-**שמות רבה (וילנא) פרשה כא סימן ז ... ד"א מה תצעק אלי, ... כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו היו אלו עובדים עבודת כוכבים ואתה קורע להם את היים**

1.1.10 **ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.**

בראשית לך-לך טו, יד: וְגַם אֶת-הַנְּהִי אֲשֶׁר יַעֲבְדוּ הֵן אֲנֹכִי וְאַחֲרַי-כֵן יֵצְאוּ בְרֶכֶשׁ גָּדוֹל:

שולחן ערוך הרב – ג-ד (א"ח ג-ד) האדמו"ר שניאור זלמן מלאדי, וכן הגדה של פסח עם ליקוטי הטעמים והמנהגים, האדמו"ר מ"מ שניאורסאהן וְאַחֲרַי-כֵן יֵצְאוּ שאל ר' ייסא זעירא דמן חבריא מרשב"ה האי דקב"ה מדכר להו לישראל בכל אתר ואתר הוצאתיך מארץ מצרים מאי רבותא אוליף ככא, תנאה שלים הוא ואחייב יצאו. א"ל תא חזי ברי קב"ה לא אתני עם אברהם אלא דיפיך ית ישראל מן גלותא דמצרים ולא מיד שעבודא דדחלא אחרא. ישראל במצרים הוו שראן תחות מ"ט חילי דמסאבותא וקב"ה אפיק יתהון, ועבד דאעיל יתהון במ"ט תרעי דסוכלתנו לקבליהון (שערי בינה כנגדם). ובגין כך תשכח באורייתא חמשין זמנין יצי"מ. ודא איהו דאנן מנן להו מיו"ט דפסחא יומי ושבועי כי בכל יומא אפיק לן מחילא דמסאבו ואעיל לן בחילא דדכיו. (זהר חדש ר"פ יתרו בקיצור לשון. ועיין בת"ז תל"ב). מ"מ נ' פעמים שהוזכרה יצי"מ בתורה - ראה **פרדס להרמ"ק שער השערים** בתחלתו.

וְאַחֲרַי-כֵן יֵצְאוּ – מרכא טפא, יתור לרבות על השיחרור מגלות מצרים עוד שיחרור משיעבוד לעבודה זרה שלא הובטח לאברהם. **בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל** – מרכא סלוק, רבוי והגבלה. וההסבר יהיה למפרע **גָּדוֹל** – סלוק, הגביל את כוחות הטומאה לבל יהיו בישראל, וריבה **בְּרֶכֶשׁ** – מרכא, בתפקיד רבוי, שהקב"ה הביא את ישראל במ"ט שערי בינה – כוחות טהרה וקדושה, ומכך הגיעו לחמשים שערי בינה.

(ג' ג) וְכִי תֵאָדָה-הוּא לְעֵינַיִם – גי' כת"ר נ' – תיקון כח התאווה לקדושה, גם אם הכוונה לטוב יש לעבור כל השלבים ללא קיצורי דרך, כמו במעבר מ"ט כוחות - שערי טומאה למ"ט שערי בינה, ורק אז להיכנס בשער הבינה החמשים.

אוצר החכמה – תורת מנחם (תשי"ח ב): האדמו"ר מ"מ שניאורסון זצ"ל ז"ע ע' 195

... והנה בסדר עשיית הפרה כתיב והזה אל נכח פני אהל מועד, כי, הדם הוא פנימיות הנפש והוי הפנימיות היא כשלימות בכל אחד ואחד, וכמ"ש בתניא שגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' וכתיבת בל ידה ממנו נדח ולכן נאמר והזה אל נכח פני אוהל מועד פני דייקא. ואח"כ הוא ענין שריפת הפרה שנעשית לאפר, דהנה, ישנו עצם הדבר שהוא האפר, וישנו ציור הדבר, ובשריפה נאבד הצורה ונשארה העצם, וכמו"כ הם ברוחניות וישנו כח המתאווה וישנו הציור הרע, והמה שצריך לאבד הוא רק הציור הרע, אבל עצם כח המתאווה אפסר לתקנו, שהרי עצם ענין כח המתאווה והתענוג שרשו הוא בקדושה (כנ"ל), עד בחי' לפני הוי', **אלא שאח"כ נשתלשל התענוג ונצטייר ונעשה מורכב בעיני קדושה, ועד שבריבוי השתלשלות וצמצומים נעשה מצויר ומורכב בעיני רע**, כו', ולכן כאשר שורפים ומאבדים את הציור, אזי בכח האפר להתתקן ולהטהר כו' ואדרבה מיני' ובי' אבא לשד' בי' נרגא, ולכן התיקון הוא דוקא עי"ז **שכח המתאווה נהפך לקדושה**. ואח"כ כתיב ונתן עליו מים חיים, דהנה נתבאר לעיל שבענין הקרבנות צ"ל העלאה ואח"כ המשכה, ולפי אופן העלאה כן היא המשכה. וכיון שהעלאה דפרה אדומה היא מלמטה מטה מעניני חוץ הרי מובן שגם המשכה היא מלמעלה מעלה והוא מ"ש ונתן עליו מים חיים דהנה מים חיים הם מי מעין שבאים מן התהום וגו'.

וְכִי תֵאָדָה-הוּא לְעֵינַיִם – דרגא מונח רביע, גי' המלים = 50 + 620 = 670 = כת"ר מצוות ו-1' שערי בינה.

המלים **תֵאָדָה-הוּא** הא הדגמה של **נשתלשל התענוג ונצטייר ונעשה מורכב בעיני קדושה**, ההרכבה בעיני קדושה מתבטאה בשילוב שם אהו"ה בתוך התוכן בזה על זה כמוסבר אותיות **אָדָה-ה** הם שם א-ה-ו-ה וכן אותיות **ה-הוּא** הם שם א-ה-ו-ה.

ועד שבריבוי השתלשלות וצמצומים נעשה מצויר ומורכב בעיני רע והוא **תֵאָדָה-הוּא לְעֵינַיִם**.

הוּא לְעֵינַיִם מונח רביע, עשוי לבטא ארבע מדרגות כלליות כגון חכמה בינה מידות לבושיין ובינהן אין ספור מדרגות משנה.

1.1.11 **וירד מצרימה – אנוס על פי הדבור**

בברית בין הבתרים נגור על צאצאי אברהם אבינו לרדת לארץ לא להם. **בראשית רבה ו-1 זהר במדבר** מלמדים על שבעה חטאים שגרמו להסתלקות השכינה מהארץ לרקיע השביעי ועל שבעה תיקונים שהביאו להורדת השכינה חזרה לארץ, כאשר חלקם נעשו במצרים. ויעקב אבינו היה אנוס על פי הדבור לרדת למצרים כדי שהוא וצאצאיו ימישכו לפעול להורדת השכינה לארץ.

וזה לשון מדרש **בראשית רבה פר' בראשית:**

(ח) וישמעו את קול י"י אלהים מתהלך בגן לרוח היום אמר ר' חלפיי שמענו שיש הילוך לקול, הילוך לאש לא שמענו, והיכן שמענו להלך ותיהלך אש (שמות ט כג). אמר ר' אבא בר כהנא מהלך אין כת' כאן אלא מתהלך מקפץ ועולה, עיקר **שכינה בתחתונים הייתה**, כיון שחטא אדם הראשון ניסתלקה לרקיע הראשון, חטא קין עלה לרקיע השני, חטא דור אנוש עלה לשלישי, חטא דור המבול לרביעי, דור הפלגה לחמישי, סדומיים לששי, מצריים בימי אברהם לשביעי, וכנגדן עמדו ז' צדיקין אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה והורידו אותה לארץ, אברהם משביעי לשישי, יצחק הוריד משישי לחמישי, יעקב הוריד מחמישי לרביעי, לוי הוריד מרביעי לשלישי, קהת הוריד משלישי לשני, עמרם הוריד משני לראשון, משה הוריד למטה, כתב האדמו"ר מ"מ **שניאורסאהן זצ"ל ז"ע שיחות קודש תשכ"ט** שע"י שבע חטאים נשתנה גשמיות העולם ונהיה חמרות, ואברהם החל בסילוק העולם וההסתר של הקליפות שבאו משבע החטאים וגו'.

ברוב הפסוקים הנוגעים בענין מופיעה תבנית הטעמים **דרגא מונח רביע** המופיעה בתורה 59 פעם וברובם נמצא קשר לחטא אדם הראשון, היצר הרע ותיקונו ועניני גאולה. הסבר הפסוקים אינו שייך לתוכן ההגדה של פסח, כאן מוצגים:

(א) **המופע הראשון** שהוא גם חטא אדם הראשון והעקירה מהארץ לרקיע הראשון, **בראשית ג ו: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֵאָדָה-הוּא לְעֵינַיִם** - דרגא מונח רביע, תענועי יצר הרע. העקירה הראשונה בחטא אדם הראשון.

(ב) **המופע המרמז** על התיקון השביעי, חזרת השכינה לארץ ע"י משה רבנו שאורו החל להפציע דווקא בביתו של פרעה שהיה דרגת הטומאה הגדולה ביותר במצרים.

שמות ב:ט: וַתֹּאמֶר לָהּ בַת-פְּרֹעֶה – דרגא מונח רביע, התיקון השביעי הורדת השכינה לארץ.

וַתֹּאמֶר לָהּ בַת-פְּרֹעֶה הֲיִלְכִי אֶת-הַיְלֶד הַזֶּה וְהִינִקְהוּ לִי נְאֻמִּי אֶתְּן אֶת-שְׂכָרְךָ וְנִתְּנָה הָאִשָּׁה הַיְלֶד וְנִתְּנָהּ לָהּ:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
המצוות הנשענות: אֲתָנָה, סֹלֶק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מוֹנֵה – רבוי; מוֹחֵף פִּשְׁטָא – מוציא מפשטו; מֵרָאָה = מאריך, רבוי; דִּרְגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממשע; לֹא מִשְׁ; טַפְסָא = טרףא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מֵרָאָה טַפְסָא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דִּרְגָא תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מֵרָאָה תְּבִיר טַפְסָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מֵרָאָה טַפְסָא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מִקְף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פִּסְקָא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זִרְקָא סְגוּלָא – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא – פשוט, 1; זִקְף-קָטָן – 2; זִקְף-גְּדוֹל – 3; רִבְעִי – 4; ... זִקְף-קָטָן ... זִקְף-קָטָן בחצי פסוק – הִקְשָׁה; הַשְׁלִישִׁית – (קִדְמָא – סדר קדימות; אֲוֵלָא = גֵּרֵשׁ = גֵּרֵשִׁיף – יוצא מהענין; קִדְמָא אֲוֵלָא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תְּלִישָׁא-קָטָנָה = תֵּרְסָא – דרוש בפסוק שער, מִחֲצִיתָא, תְּלִישָׁא-גְּדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מִחֲצִיתָא; פִּרְזָא – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

ואחרי שירדה השכינה לארץ במתן תורה חטאו בעגל מהחטאתם בידי אומות העולם ומהערב רב שיצא עמם. ועל כך נאמר ב-

שיר השירים ב,יז: עַד שְׁפִיפֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים
סֵבֶ דְּמַה-לָּךְ דְּדָדִי לְצַבִּי אִוּ לְעַפְרַי הָאֵלִים עַל-הַרִי בְּתַר: ס
שיר השירים ד,ו: עַד שְׁפִיפֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים
אֶלְךָ לִי אֶל-תַּר הַמִּזְרוֹר וְאֶל-גִּבְעַת הַלְּבֹנָה:
ביאור הגר"א שיר השירים ב,יז

עד שפיפוח היום. פירוש, משום שאמר לה 'הנצנים נראו בארץ' שהוא בכושרות חודש כשר כו' [מכילתא שמות יג,ד], זהו עד אייר, אבל אחר כך בעת שבכר חום היום היינו בעת שעשו את העגל, ואז נסו הצללים. הם ענני כבוד שהיו כצללים לישראל. ואמר לה הקב"ה (שם' תשא לג,ג): **כי לא אעלה בקרבך**, ואז היתה מדת הדין מתוחה וידעה שאי אפשר בשום אופן שיהיה עמה, ויראה אולי יבחר לו אומה אחרת, ואז אמרו ישראל להקב"ה: **סֵבֶ דְּמַה-לָּךְ דְּדָדִי לְצַבִּי אִוּ לְעַפְרַי הָאֵלִים עַל-הַרִי בְּתַר:** ביאורו, שתרין על הרי בתר שהם הרים גבוהים וחדים מאד ואין שם ישוב כלל, וכוננתם שיזכור להם ברית בין הבתרים, כי על פי הדבור בברית בין הבתרים היו אנוסים לרדת לארץ לא להם ואומות העולם וגם הערב רב שיצא עמם, החטיאום.

1.1.12 השרש "עבר" בפעבור זה נאעבר עלך ועברתי – גלוי א-לקות נעלה מאד

שמות בא יג,ח: והנדרת לבנה ביום ההוא לאמר

פעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים: פסוק זה בפרשת קדש לי כל בכור, מהוה מעבר ממצוות עשיית פסח בחדש האביב של ארץ כנען אל מצוות הכללת פרשה זאת בתפילין.

הסבר ב- בפעבור זה קשר שרש "עבר" לגלוי א-לקות מעולם האצילות, וכך עשוי להשתמע מפ' הריטב"א בהגדה. ואפשר שהכוונה לגלוי א-לקות מ"כתר" של עולם האצילות ואף למעלה ממנו מעולם אדם קדמון, כעשוי להשתמע מ- [פירוש תניא פמ"ו, דבר מלכות פר' בהר התשע"ו] הקב"ה הניח העולמות העליונים ואת העולמות התחתונים ... הקב"ה הוציא אותם ממצרים לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' – לא ע"י מלאך, שהוא נברא בעולמות בריאה-יצירה-עשייה ולא ע"י שליח, שהוא מדרגת "עולם אצילות" לכן המסקנה, שהיה זה גלוי א-לקות מעל מדרגת עולם האצילות.

. בהגדה של פסח השרש "עבר" מופיע פעמים נוספות. אפשר שגם הם מעידים על התקרבות הקב"ה, גלוי א-לקות נעלה מאד אל בני ישראל.

חבוק ג,ט: עֲרִיגָה תַעוֹר קִשְׁמָה שְׁבַעַת מְשׁוֹת אֲמַר סְלָה נְהָרוֹת תִּבְקַע־אֲרָץ:
יחזקאל טז,ח: וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְהִנֵּה עִמָּךְ עֵת דְּדִים וְאֶפְרַשׁ כְּנָפַי עֲלֶיךָ וְאֶכְסֶה עֲרוֹמְךָ
וְאֶשְׁבַּע לְךָ וְאֶבְאֵר בְּכַרִּית אִמֶּךָ נָאִם אֲדַגֵּי ה' וְתַהֲיִי לִי:
שה"ש ד,ה: שְׁגִי שְׁנֵיךָ כְּשֵׁנִי עֲפָרִים תְּאֻמִּי צִבְיָה הַרְוִיעִים בְּשׁוֹשָׁנִים:
יחזקאל טז,ו: וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבֹּסֵסֶת בְּדָמֶיךָ וְאֲמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ מִי וְאֲמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ מִי:

הגדה של פסח לריטב"א ... ואת ערום ועריה.

[פירוש הריטב"א] ערומים מן המצוות של האבות, ומהו עריה, כמה דתימא (חבוק ג,ט) עֲרִיגָה תַעוֹר קִשְׁמָה, שלא קיימו מצוות ברית מילה כדאמרין במכילתא (פרשת בא) היה רבי מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז,ח) וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְהִנֵּה עִמָּךְ עֵת דְּדִים, הגיעה שעה שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו ולא היה להם מצוות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נכוננו ושערך צמח, מהו שדים נכוננו, זה משה ואהרן, שנאמר (שה"ש ד,ה) שְׁגִי שְׁנֵיךָ כְּשֵׁנִי עֲפָרִים וגו', ושערך צמח, שהגיע קץ הגאולה, נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצוות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו מצוות פסח ומצוות מילה, שנאמר (יחזקאל טז,ו) וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבֹּסֵסֶת בְּדָמֶיךָ וְאֲמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ מִי (ואמר לך בְּדָמֶיךָ מִי)

שמות בא יב,יב: וְעִבְרָתִי בְּאֲרָץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה
וְהִפְיִיתִי כָל-בְּכוֹרֵי בְּאֲרָץ-מִצְרַיִם מָאֲרָם וְעַד-בְּהֵמָה
וּבְכָל-אֲלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'

[מדרש שמות רבה (וגשל התשס"א, ע"פ אוצר החכמה)] **שהעברה** שאני עובר קשה היא, שנאמר **וְעִבְרָתִי בְּאֲרָץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה** [פירוש מהרז"ו] **שהעברה** שלא היו ראויים לנס רק שהעביר הדין מהם למצרים.

(שם' בא יב,יב) **וְעִבְרָתִי בְּאֲרָץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה** – מונח זרקא מונח סגול, זרקא סגול בתפקיד גורע ו/או מוסיף ענין מעין הענין המדובר בו. כאן כעין גורע מענין הדינים שהיו על ישראל בלילה הזה ומוסיפם על ארץ מצרים. לפי מפרשי מדרש שמות רבה סגולת ליל יציאת מצרים הייתה שהקב"ה בעצמו הצילם מקטרוג והעביר הדין מהם למצרים. ודומה לו ברעיון של העברת דין מישראל ובתבנית טעמים:

שמות כי תשא לד,ו: וְנִעְבְּרָה ה' עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחֵם וְחַנּוּן אֲרַךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְנֶאֱמַת:

וְנִעְבְּרָה ה' עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא – זרקא סגול, הקב"ה מוסיף לישראל דרכים לבקשת סליחה והעברת הדין מהם. הקב"ה מעביר פנים של זעם ומביא פנים של רחמים. [תיב"ע] הקב"ה עובר מכסא של דין לכסא של רחמים.

וכן ב-יחזקאל טז,ו: **וְאָעֵבֶר** (מהפך הדין) **עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבֹּסֵסֶת בְּדָמֶיךָ וְאֲמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ מִי וְאֲמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ מִי:**

והגר"א פירש ב-שיר השירים ב,יז כי בני ישראל מבקשים שהקב"ה יזכור להם ברית בין הבתרים שעל פי הדבור בה היו אנוסים לרדת לארץ לא להם מצרים כדי לתקן עולם במלכות שד"י, ואומות העולם וגם הערב רב שיצא עמם, החטיאום, וזו סיבת הדינים שהיו על בני ישראל. והקב"ה אכן זכר זכות אבות והעביר הדינים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מוסף פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממש; לא ממש; טפאא = טרפא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מקף-רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; ססק-1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישית: (קדטא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדטא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מציצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מציצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

שמות בא יב,יב: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה

והפיתו כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה':

[הגדה של פסח לריטב"א] ויוציאנו י"י ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים.

ויוציאנו י"י ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שנאמר (שמ' בא

יב,יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתו כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה':

המשך ההגדה: (שמ' בא יב,יב) ועברתי בארץ מצרים. אני ולא מלאך.

המשך ההגדה: והפיתו כל-בכור (בארץ מצרים) אני ולא שרף.

המשך ההגדה: ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא (ה) שליח. אני ה': ... אני הוא ולא אחר.

אני ה': - מרכא סלוק, רבוי והגבלה. היינו רבוי הגבלת מי לא היה מבצע ה-ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה.

ישעיהו ו,ב: שרפים עמדים ממעל לך שש כנפים לשש כנפים לאחד בשתיים! כספה פניו ובשתיים! כספה רגליו ובשתיים! יעזרף:

שמות משפטים כג,כ: הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרה בגרד ולהביאך אל המקום אשר הבנתי:

במדבר חקת כט,ז: ונצעק אלהי וישמע קולנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך:

דברים ואתחנן ד,לז: ומחתי פי אהב את-אבותי ויבחר בן-רעו אחריני ויוצאך בפניו בכתו הגדל ממצרים:

[פירוש הריטב"א] ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף וכו'. מכאן ראינו כי מלאך ושרף שני דברים הם, השרפים

הם מלאכי אש העומדים תחת הכסא וטובלין בכל יום בנהר של אש ההולך לפני הכסא, וכן הוא אומר (ישעיהו ו,ב) שרפים עמדים

ממעל לך, והמלאכים הם למטה מהם המתחלפים בכל יום ומתלבשים גופות, והם שנבראו ביום החמישי, והשליח הוא הידוע

המלאך הגואל זה מטטרו"ן, ושמו מורה עליו, והוא שר של ישראל השומר אותם, וזהו שנאמר למשה (שמ' מש כג,כ) הנה אנכי שלח

מלאך לפניך, והוא שר צבא ה' שבא ליהושע, ועליו אמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ב') דאפי' בפרונוקא לא קבליה משה, ואם תאמר

והא כתיב (במ' חקת' כט,ז) וישלח מלאך ויצאנו ממצרים, וי"ל כי ויצאנו שב לבורא יתברך, כדכתיב (דב' וא' ד,לז) ויוצאך בפניו בכתו

הגדל ממצרים: והמלאך שאמר, (במ' חקת' כט,ז) וישלח מלאך, על משה רבינו ע"ה, או שליח השם הגדול ששלח מלאך הברית מלאך

פניו ויוציאנו ממצרים בכוחו.

שנאמר (שמ' בא יב,יב) ועברתי בארץ מצרים וכו' ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים. אמרו רז"ל במכילתא אם של עץ נרקבת

[וכו'], כלומר כי סר צילם העליון מעליהם שהיה מעמידן, ומיד ניתך ונרקב, ובוה נודע כי מכת אלהים היא, כי אין כח מושל על כח

אחר לבטלו אלא הקדוש ברוך הוא לבדו.

[תניא ליקוטי אמרים פרק מו] ... כי הניח הקדוש ברוך הוא את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו והוציאם

ממצרים ערות הארץ מקום הזוהמא והטומאה לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו ירד לשם כמ"ש וארד

להצילו וגו' כדי לקרנם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בכחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות

רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש.

[פירוש תניא פמ"ו, דבר מלכות פר' בהר התשע"ו] הקב"ה הניח העולמות העליונים ואת העולמות התחתונים, שאינם מהווים תכלית

הכוונה של הקב"ה בכריאת העולם, ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ מקום הזוהמא והטומאה –

שם נמצאו ב"י וזאת בהשוואה למה שנאמר במשל, שהמלך מעלה ומוציא את ה"הדיוט ושפל האנשים" מאשפה – הקב"ה הוציא

אותם ממצרים לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' – לא ע"י מלאך, שהוא נברא בעולמות בריאה-יצירה-עשיה ולא ע"י שליח, שהוא מדרגת

"עולם אצילות"

דורש ברור: האם המלאך מטטרו"ן ממדרגת עולם אצילות?

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
המצוות ההשעיות: אתחן, סלוק – סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מוקף פשטא – מוציא ממשט; מראק = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; מעטש, לא ממש; טפסא = טרפא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מראק טפסא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפסא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; מראק תביר טפסא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; תביר מראק טפסא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סס' 1 – סדור שנחלק, השלם החלק נדרש; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זק-קטן – 2; זק-גדול – 3; רבוע – 4 ... זק-קטן ... זק-קטן בחצי ספוק – הקש, השלישי; קדטא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרש"ט – יוצא מהענין; קדטא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מדות דר' שמשעאל; תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שער, מוציאה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מוציאה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנישא אחר בהלכה;

1.1.13 מכת צפרדעים הוכחה שהבורא מנהיג הבריאה ולא המערכת הכוכבית

שמות וארא חו: וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבַּרְךָ לְמַעַן תִּדְעַ כִּי־אֵין פֶּהוּ אֱלֹהֵינוּ:

וַיֹּאמֶר לְמַחֵר – (סלוק) טפחא אתנח כטעמי (דב' וא' 1, 2) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל התחזקות בקבלת עול מלכות שמים. פרעה בוחן האם משה הוא המארגן של מכת הצפרדעים לפי מערכת כוכבים, ומשה משיבו שהכל בהשגחה אלקית. [אברבנאל שמות 2?] והנה פרעה אמר זה למשה ולאחר עם היות שהמכה אהרן לבדו עשתה לפי שידע שמשה היה העיקר בדבר וכן היה כי משה השיבו (שמ' וא' ח, ט) **הַתַּפְּאָר עֲלֶיךָ לְמַתְּנוּ אֶצְתִּיר לָךְ** כלומר כיון שאתה בא לנסות הדבר **הַתַּפְּאָר עֲלֶיךָ** לאיזה זמן תרצה שאעתיר שישורו הצפרדעים ותראה שכפי כן יהיה ואמנם למה לא אמר פרעה מיד בשעה הזאת והאריך הדבר עד למחר כבר נתן הסבה בו ר' שמואל בן חפני שפרעה חשב שמכת הצפרדעים היתה מחוייבת בפאת המערכת השמימית ושמשה רבינו ידע מתוך אצטגנינותו שבשעה ההיא ישלם חיוב המכה ההיא וכדי להבחינו בזה האריך ואמר (שמ' וא' ח, ט) **לְמַחֵר** ומשה השיבו **כְּדַבַּרְךָ לְמַעַן תִּדְעַ כִּי־אֵין פֶּהוּ אֱלֹהֵינוּ** רוצה לומר שאין המערכת מחייבת אלא **ההשגחה האלהית** כי הדבר המחוייב מהמזל לא ישתנה ולא ימהר או יתאחר מפני תפלת שום אדם אבל הדברים המושגחים הם ביד השם לשנותם מטוב לרע או מרע אל טוב ולמהר בוואם או לאחרם בתפלת עבדיו.

וַיֹּאמֶר כְּדַבַּרְךָ לְמַעַן תִּדְעַ – פעמיים זקף-קטן בין שני קיסרים (אתנח ... סלוק) כעין תפקיד הקיש, הקיש מעליית מכת צפרדעים והסרת מכת צפרדעים בהשגחה אלהית ולא ע"י מערכת כוכבים, כך גם ביציאת מצרים לא מערכת הכוכבים קובעת אלא ההשגחה האלהית, וגם הקיש ליציאת המרכבה האלקית. והיקש מיציאת מצרים לגאולות העתידיות שאין בה שליטה למערכות הכוכבים. **בתמציתיות**: פרעה חשב שכוכב שבתאי הוא מזל ישראל, וכאשר הוא מזל לתחום מזל טלה שהוא נחשב ע"י המצרים למזלם אזי למצרים יש שליטה על ישראל. שבתאי נחשב גם לכח כליון ולכן פרעה ייחס לו שיפגע בישראל במדבר. ובליל מכת בכורות כביכול משתתפים כוכב צדק, שמיחס לו החיים השלום וצדק והמלה, שעה עד חצות הלילה וכוכב מאדים, שמיחס לו הרג, בשעה שאחר חצות הלילה. הפרשנים חלוקים האם הקב"ה משדד – משנה או לא משנה מערכות הטבע והכוכבים, אבל נראה שמוסכם שמשגיח על עם ישראל שלא יושפע מכוחות השפיטה של הכוכבים.

[תורת המנחה פרשת צו / דרשה לט [המתחיל בעמוד 371]] כח ישראל כ"שבתאי" ומצרים כ"טלה" ובמכת בכורות נתבטל "טלה" ... ולעולם היה הקדוש ברוך הוא בעזרת ישראל מאז היו לו לעם, ורכב שמים להצילם ולהשמיד אויביהם. וכמו שמצינו ביציאת מצרים, כשבא משה אל פרעה היה בחדש [עמוד 373] אייר כד' **[שמות ה, ב]** וַיִּפֹּץ הָעָם בְּכַל־אֲרָצוֹ מִצְרַיִם לְקַשֵׁשׁ קֶשׁ לְחַבְּוֹ: בשעה שהתכן מצוי בשדה. ראה פרעה באיטגנינותו כי אין מעלת ישראל אלא במזל שבתאי כי הוא מזלם, וכח שבתאי היה מתגבר בהכנסו במזל טלה, וכיון שראה זה שמח וחזק את לבו מפני שהם עובדים לטלה, וכיון שאין כח שבתאי כי אם בטלה וטלה הוא אלהיהם הוא ימנע כח שבתאי, ואי אפשר לישראל לצאת מתחת ידם ולא מרשותם.

מה עשה הקדוש ברוך הוא כדי שלא לשנות סדרי מערכת הכוכבים ויהא עולם נוהג כמנהגו, ... (ט: יצא ב-) **(תה' סח, יח)** רַכְּבֵם אֱלֹהִים **רבתים אלפי שָׁנָן** (אלו המלאכים הנאים והמשובחים, פסוק מקבלת התורה הנדרש למכת בכורות וליציאות אחרות של המרכבה האלקית), בתוך מצרים ונהרוג כל הבכורות העובדים לטלה, כי העבודה לא היתה כשרה אלא בכורות, וכשנפסק ממנו העבודה לא יהיה משועבד להם ואז יגבר ישראל, היינו דכ' **(במ' מסעי לג, ד)** וּמִצְרַיִם מִקְרָבִים אֶת־אֲשֶׁר הִפְּהוּ הָיָה פֶּלֶא־בְּקֹר וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים: עשה משפט וצדקה שלא ביטל כח המזל, וביטל מחשבתם במכת בכורות. הה"ד **(דב' ורח"ב לג, ב)** רַכְּבֵם שְׁמַיִם בְּעֹזֶיךָ, (ט: כמו ביציאת מצרים)

[תפארת ישראל - בועז מסכת פסחים פרק י] דידוע דכל מה שיארע לו לאדם תלוי בג' דברים. במזל, בצדקתו, ובעשייתו. (ט: הולך ומפרט, **מזל**) ובמצרים היו כולם לריעותא, דמזלה (ט: מערכת הכוכבים מזל טלה שמצרים עבדו היה בעליה וכוכב שבתאי שמצרים יחסו לישראל היה בתחום מזל טלה ולכן כביכול מזיק לישראל), היא תעודה העליונה הנסתרה, [ועי' בפירושינו סוף קדושין] ה' גרוע מאד, בא וראה מה שאמר פרעה, **(שמ' בא' י, ז)** רָאוּ כִי־רָעָה נִגְדַּ פְּנִיָּם: ידוע מה שדרשו חז"ל על זה, שהכוכב שבתאי המורה על כליון והשבתה רעה חרב הרג ואבדון, ה' מכוון נגדם מטחי חציו השנונים, ואם לא נתקיים כולו נתקיים קצתו, שבמדבר הזה נפלו פגריהם וימותו. ולא די בזה, אלא שמזל מצרים אז ה' לפי מחשבתם בגרם המעלות, שחשבו להם לפטראן מזל טלה [ולכן עבדוהו] והוא היה אז עולה. שבניסן בכל יום מזל טלה מתחיל לעלות [כר"ה י"א ב'], והקב"ה הפך כל המערכה, שמפלתם הגדולה אז היה בא חציו החודש ממש בחציו ליל ט"ו, בשעה שחשבו שמזלם בתקפו וחזקתו, ולכן היו אצטגניני פרעה מציצין אם תהיה מכת בכורות בחצות או אחר חצות, [בכרות ד"ט א']. (ט: עשיית ישראל) ולהכי צוה הקדוש ברוך הוא לשחוט טלה הפסח, להורות שאין ממש במזל לכשירצה האדון הזה ית' לדלג על ההרים. (ט: צדקת ישראל) ואם משום צדקת ישראל גם הוא ה' משקל גרוע, ולא יכול להכריע כף המאזניים לטובתם. דכבדג עידם היה צדקתם, רעים וחטאים מגואלין בכל תועבות וכמש"ל. (ט: עשיית ישראל) ולכן נצטוו לאכול מצה שהיא דומה למעמדם אז, שאין לה טעם וריח, ולא תואר לחם ולא הדר לה. ואם משום כח ידם ומעשיהם, להשתדל בכחם לצאת, כבר היה מטה ידם ורד עד מאוד. ואדרבה יד מצרים היתה הלך ותעזו על ישראל, כדכתיב וימררו את חייהם. והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ית' לא חשש לכל הכרעות האלן, וגאלם בכח ידו החזקה וברצונו הפשוט, וינטלם וינשאם, וכדכתיב ובני ישראל יוצאים ביד רמה [והארכתי בזה בדרשותי]:

[בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ד - טיול בפרדס, דרוש ב] על דרך הדרוש

בהקדים מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מסובין בכני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה ... ושבו להתבונן עפ"י מה שכתב הבחיי בפסוק **(שמ' בא' יא, ז)** **כִּהָ אָמַר ה' בְּתַצֵּת הַלַּיְלָה**, דהנה ליל יציאת מצרים היתה ליל חמישי כנודע [שבת פז ב], והנה אז **שעה ששית** שעה קודם חצות לילה היא שליטת מזל צדק המורה על החיים והשלום, ושעה שביעית היינו ראשונה אחר חצות הוא שליטת מזל מאדים המורה על הריגה ומיתה, ...

וני"ל לפרש על פי פשוטו ... דהתגלות כבודו ית"ש במצרים היה קודם חצות במזל צדק והמכה התחילה במזל מאדים [אחר חצות, דהנה ידוע דמזל מאדים] הוא כח ס"מ [ע"ח שער נ' פ"ח] שר עשו [תנחומא פר' וישלח] ועמלק [המ"ן מזרעם בגימטריא מאדי"ם], ורצה הש"י להגיד לנו מראשית אחרית, **(שמ' בא' יב, מב)** לֵיל שְׁמַרְיָם הוּא לָהּ' הַלְוִיָּאִים מִצְרַיִם הוּא הַלְוִיָּהּ הַזֶּה לָהּ' וכ"ה ליל שמורים הוא הלילה הזה לילי שְׁמַרְיָם לְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְתָּם: כשעתיד לנקום נקמתנו מיד אדום ועמלק, על כן היתה המכה בשליטת מזל מאדים שהוא כח הס"מ המקטרט בכל הגליות, (ט: דווקא נגד המצרים ולא נגד ישראל)

על כן תיכף בגאולה ראשונה היתה הנקמה בזמן שליטתו, אך להיות שלא יאמרו המצריים שהמכה הוא בטבע שליטת המזל דמזל זה מאדים מורה על שפיכת דמים על כן היתה התגלות כבוד מלכותו יתברך כביכול במזל צדק, כביכול כאילו נעשה הכנה למיתת

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
הפניות ההשערות: אתחן, סליק – סוף-סוף (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מונח פשוט – מוציא מפשוט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפא = טרף – שני משמעות, רבוי מפשוט; מרכא טפא – קב' שעשויה לגדול, תור רבות, מכל מקום; דרנא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מרכא – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט – 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4 ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרשי"א – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מדות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

המצריים במזל צדק שהוא שופט בשיטת המערכת לצדק ולחמלה ועכ"ז הש"י משדר המערכה כרצונו, והמקרא מסייענו, כ פה אָמַר ה' פְּחַצְתָּ הַלֵּילָה (היינו סמוך לחצות במזל צדק) אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: (ש"מ בא י"א, ה) וּמַתְּ כְּלֵי-בְכוֹרָי (הוא בחצות מזל מאדים), על כן אח"כ במעשה נאמר (ש"מ בא י"ב, כט) וַיִּהְיוּ בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה וְהָ הִנֵּה כְּלֵי-בְכוֹרָי, לא נאמר ויעבור י"י והכה כל בכור, להיות באמת ההעברה היתה קודם חצות כביכול, והמכה בחצי הלילה ממש כענין שנאמר וַיִּהְיוּ בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה וְהָ הִנֵּה, בחצי ולא כחצי כנ"ל (ויש לכיון גם דברי חז"ל לדרוש הלזה ויארץ הענין בכאן)....

והנה לפי"ז היה בכאן ב' ענינים, אחד שהראה הקדוש ברוך הוא במכה הלזו שידוד המערכה והיפך שפיטת המזל והורה שאין מזל לישראל [נשבת קנו אן], והוראה הב' שכן עתיד לנקום נקמתו מיד אדום בהעביר כח ס"מ ולהוציא בלעז מפיו, והוא הוראת מצות הסיבה בחירות המופלג בלילה הזה, אחת בשביל החירות הנתהווה בחצי הלילה הראשונה בהתגלות כבוד הש"י להשמיד עריצים והיה התגלות ההוא במזל צדק (המורה לצדקה ולחמלה) ועכ"ז נתגלה הש"י אז להעביר ממשלת זדון ולהכחידם בעבור עמו ישראל, הנה הורה הש"י בזה חירות לישראל מן המזל וזה בחינת ראשית הגאולה גאולת מצרים שהיתה סבתם שהכל תלוי במזלות על כן היו עובדין לבכור המזלות מול טלה [שמו"ר ט"ז ג], והשנית בשביל החירות שבישרנו יוצרנו בראשית הגאולות אחרית הגאולות, היינו החירות האחרון שיהיה לחירות עולם בגוף ונפש חירות משעבוד מלכיות ומקליפות וממלאך המות כאשר יתבטל כח ס"מ.

1.1.14 מכת ערוב

שמות וארא ח,ית: והפליתי ביום ההוא את-ארץ גֹשֶן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לבלתי היות-שם עֶרֶב לְמַעַן תֵּלַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

הסבר והפליתי – תרסא, באופנים אהדים. דרך (א) והפליתי – תרסא בתפקיד שיעור קביעת חזקה אחרי שלוש פעמים, (דבר מלכות וארא התשע"ז, ע' צא, ע"פ ליקוטי שיחות כרך יא ע' 45] האם היו ג' המכות גם בארץ גושן? נחלקו הראשונים באם גם ג' המכות הראשונות לא היו בארץ גושן אף שלא נאמרה בהם בפרוש "והפליתי וגו'". ראב"ע כתב (ז, כד, כט) "מכת דם והצפרדעים והכנים היתה כוללת המצריים והעברים" אך בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תתיג) חלק עליו והקשה ד"אם המכה היתה גם לישראל מה ראה יש בה לפרעה שישלח את ישראל" (וכן הוא לדעת הרבה ראשונים הובאו בתו"ש וארא ז, יז, ח.יג). והנה מזה שרש"י בפרושו על התורה לא כתב בלום, משמע שלדעתו היו הדברים כפי שנראה מפשוטם של כתובים, שרק מכת ערוב שבה נאמר "והפליתי וגו'" לא היתה בארץ גושן, מה שאין כן ג' המכות הראשונות היו גם בארץ גושן. וצריך באור אמאי לא חש רש"י לקושיית הרדב"ז? ויש לומר, שלפי פשוטם של כתובים, הוצרכו ג' מכות הראשונות להיות בארץ גושן, כדי לפעול פעולתם. ב' מכות הראשונות קשורות ליאור, היתה הכוונה ששל דין ידע פרעה "כי אני ה' ש"הלקה את יראתם" (וארא ז, כ, רש"י כח). ואם לא היה הקב"ה מכה חלק היאור אשר בארץ גושן, היה פרעה חושב שחלק העבודה-זרה שנמצא בגושן אין ב"יכולת השם" לשלוט עליו ח"ו, וכוונת הקב"ה שידע פרעה "כי אני ה' לא היתה מתמלאת.

ועל דרך זה במכת כינים, מכיוון שהכוונה היתה להראות שהמכה מגיעה מהקב"ה – (שאמרו החרטומים) "אצבע אלקים היא" (וארא ח, טו), היתה המכה צריכה להיות בכל ארץ מצרים, כי אם היתה רק על חלק מסוים, היו החרטומים חושבים, דאף שלא יכלו הם להעלות הכנים כלל, אך מזה שמשה ואהרן היו יכולים להעלותם רק על חלק מסוים (ממצרים), הרי זה ראה שגם הם מוגבלים, ואין זה "אצבע אלקים". לכן היה נצרך שג' מכות ראשונות יהיו גם בארץ גושן, אבל אחרי שכבר הראה הקב"ה ש"מאת ה' היתה זאת" הרי מכאן ואילך הנה והפליתי ביום ההוא את-ארץ גֹשֶן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לבלתי היות-שם עֶרֶב, ולא היו המכות במקום מושבם של בני ישראל.

והפליתי – תרסא בתפקיד שיעור קביעת חזקה אחרי שלוש פעמים, כאן שהמכות בהשגחת ה', וכמו שבמכה הרביעית כבר לא היה צורך להדגיש כי היא מה', כך בדברים אחרים שהם קרו שלוש פעמים בנסיבות דומות, קובעים חזקה שכאשר הם קורים זה מאותה סיבה כמו שקרו שלוש הפעמים הראשונות. וזה לימוד שיכל לפתור הרבה מחלוקות בגמרא.

הסבר והפליתי – תרסא, באופנים אהדים. דרך (ב) והפליתי – תרסא, בתפקיד מחיצת הגנה על כל אחד מישראל באשר הוא נמצא, ראה להלן (התורה"מ), ודבר זה נלמד מתבנית הרישא של הפסוק שהוא כעין כלל ופרט וכלל. כאשר מלת והפליתי היא כעין פרט קדמאה של הכלל ופרט וכלל והוא מתברר בכלל ופרט וכלל.

ביום ההוא – קדמא ואולא, מרמז ללמוד הכתוב בכעין כלל ופרט וכלל, את-ארץ גֹשֶן – כלל, אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ – כעין פרט, מהפך פשוט מונח זקף-קטן, זקף-קטן מורה ללמוד שני לימודים אשר לפחות אחד מהם יוצא מפשט הכתוב, והוא מתבאר ומתרבה בכתוב לבלתי היות-שם עֶרֶב – כעין כלל סוגר המרבה כל מקום שישראל נמצא אין ערוב פוגע בו. כפי (התורה"מ – המלב"ם) (ש"מ וא ת,ט) וְשַׁמְתִּי פָרְתָהּ. פי' הרמב"ן שגם אם יהיה איש מישראל בארץ מצרים ששם יהיה הערוב לא יזיק את איש ישראל, ותפס לשון פדות, לומר שהחיה שתרצה להשחית איש מישראל תשחית איש מצרי תחתיו, והמצרי יפדה את ישראל מידה, וכמ"ש במדרש מלמד שהיו ישראל ראוים ללקות בזאת המכה ונתן הקדוש ברוך הוא את המצריים פדיונם.

שמות וארא ח,כה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֲנֵה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ וְהִעֲתַרְתִּי אֶל-ה' וְסָר הָעֶרֶב מִפְּרֻעָה מֵעַבְדְּךָ וּמֵעַמְּךָ מִחַר רַק אֶל-יֹסֵף פְּרֻעָה הַתֵּל לבלתי שלח את-העם לזבוח לה:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֲנֵה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ וְהִעֲתַרְתִּי אֶל-ה' וְסָר הָעֶרֶב מִפְּרֻעָה מֵעַבְדְּךָ וּמֵעַמְּךָ מִחַר
- רביע ... זקף-קטן ... רביע – אפשר כי שייך לבטוי עצמתי מתבנית שלוש זקף-קטן בין שני קיסרים. והערת – זוהי תפילה חזקה
- הנה – משמעו חידוש, שכך דרך תלמידי חכמים שלא לשנות ושלא לענות שפת יתר למפוטט כנגדו

שכל טוב (בובר) שמות פרשת וארא פרק ח

כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֲנֵה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ. פרעה אמר לו אנכי ומשה אמר לו אֲנֹכִי, שכך דרך תלמידי חכמים שלא לשנות ושלא לענות שפת יתר למפוטט כנגדו. ומעין אלו הדברים אמרין במסכת ביצה באחד מתלמידי שמאי שאמר לתלמיד א' של הילל מאי זו סמיכה, והאי אהדר לי' מאי זו שתיקה, ואמר אביי ש"מ האי צורבא מדרבנן לא ליהדר מילתא לחבריה טפי ממאי דאמר ליה, דאיהו אמר ליה מה זו סמיכה, והוא אהדר ליה מה זו שתיקה: והערת – אל-ה'. כבר פרשתי ענין עתר בויעתור יצחק לה' (בראשית כה כא): וסר הערוב מפרעה. גדולה היא למלכי מצרים לקראותם פרעה: מפרעה מעבדך ומעמו. אבל לא מן הגבולין: מחר. זה היה ביום הששי למשלחת הערוב: רק אל-יֹסֵף פְּרֻעָה הַתֵּל (בי). כלומר להתל, והיא לישנא קלילא, עיקר מלת התל לשון שקר וצחוק, כגון

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תמצית ההשקפה: אתחן, סליק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מונח פשטא – מוציא מפשט; מראך = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממשע, לא ממש; טפא = טרףא – שני משמעות, רבוי מתפשט; מראך טפא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מראך תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מראך טפא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מבצ של המוטעם, בד"כ מבצ אחד נדרש; סס' 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישית: (קדמא – סדר קדומות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מוציא; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מוציא; זף – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בחלוקה;

הנה התלת בן ותדבר אלי כזבים (שופטים טז י), וכגון ויהתל בהם אליהו (מ"א יח כז), ותרגם יונתן בן עוזיאל וחי"ך בהון אליהו, וכמו אם כהתל באנוש תהתלו בו (איוב יג ט), חזו מהתלות (ישעי' ל י), וכל דומיהן:

- או רביע ... זקף-קטן כעין סתום שלא בא לסתום אלא לפרש. ע"פ רמב"ן כוונת משה הייתה שיסור הערוב מחר, אבל ה' הסירו מיד חי ולא כבצפרדעים מת. לא נשאר למצרים תועלת כלשהי מהערוב. ולפי הבנה בפ"י רבינו בחיי במכת הצפרדעים, יש לומר שכדי שפרעה לא יחשוב כי הכל פועל רק למחר, ה' הסירו מיד.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וארא סימן יד ערוב למה שהיו המצרים אומרים לישראל צאו הביאו לנו דובים ואריות כדי להיות מצירין בהם לפיכך הביא הקדוש ברוך הוא עליהן חיות מעורבות שנאמר ויבא ערוב כבד, דברי רבי יהודה רבי נחמיה אומר מיני צרעין ויתושין ונראין דבריו של רבי יהודה בצפרדעים כתיב ויצברו אותם חמרים חמרים, ובערוב כתיב ויעש ה' כדבר משה, ויסר הערוב, צפרדעים שלא היה בהן הנאה מתו והסריחו מצרים, ערוב שהיה הנאה בעורותיהן לא נשאר עד אחד, שאלו היו צרעין ויתושין היה להן שימותו ויסריחו במצרים,

ר' חיים פלטיאל שמות וארא ח, כז וְיִסַר הָעֶרֶב. וא"ת למה לא מתו כמו גבי צפרדעים, וי"ל בצפרדעים נבראו לכך והיה בהם הרבה יותר מדאי דכתיב ושרץ היאור צפרדעים, א"כ כשהלכו הוצרכו להרוג הצפרדעים אבל הערוב לא נבראו לכך אלא ששלחם ממקום חנייתם למצרים וכשנפסקה המכה אז חזרו למקומם, א"נ שלא יחנו מן העורות.

וא"ת גבי ערוב אמאי לא קרא פרעה לחרטומים לעשות כן כמו שעשה בשאר מכות, ואין לומר מאחר שלא יכלו פעם אחת שוב לא היה להם פה לדבר דא"כ אמאי כתיב גבי שחיין ולא יכלו חרטומים לעמוד, דמשמע הא אם יכלו לעמוד יעשו. וצ"ע.

במכות(ות) הערוב למה אין כתיב ויעשו חרטומים כן בלטיהם [כ] בשאר המכות, י"ל לפי שכתוב בו ה' מה שאין כתוב בשאר המכות כ"א ויעש משה, א"נ לפי שבמכה שלפניו שהיא מכת כינים כתיב ולא יכלו חרטומים לעשות כן כי אמרו מכת מדינה היא. **רמב"ן** (כה) **וְיִסַר הָעֶרֶב מִפְּרֻעָה מִעֲבָדָיו וּמִעַמּוֹ מִחָר** – כאשר אמר פרעה במכת הצפרדעים "למחר" (לעיל, ו), כן רצה משה לעשות גם בזאת, שיתפלל ויסורו **מחר**. והנה סר הערוב והלכו להם, לא כאשר היה בצפרדעים, מן הטעם שאמרו רבותינו (שמ"ר יג), שרצה הקדוש ברוך הוא לצער אותם במכות, לא להועיל להם כלל; ומשה נשמר בכך במאמרו, כי אמר לפרעה "להכרית הצפרדעים" (לעיל, ה), שירמוז למיתתם, כמו שפירשתי (ראה שם).

- **מִשֶׁה הִנֵּה אֹלֶכֶי יוֹצֵא** – ס"ת ה' ה' א' – ההי"א הוא צירוף חודש אדר של השם המיוחד אהי"ה.

1.1.15 מכת בכורות ורמז לקריעת ים סוף

שמות בא יא, א – ב: [א] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֹד נִגַע אֶחָד אֲבִיָּא עַל-פְּרֻעָה וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרֵי-כֵן וְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחֹו כָּלָה נִרְשָׁ יִרְשָׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

[ב] דַּבֵּר-נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁוּ מֵאֵת רַעְיוֹ וְאִשְׁה מֵאֵת רַעְיוֹתָהּ כְּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב:

(א,א) **וַיֹּאמֶר ה' – קדמא ואולא ... (א,א) וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁוּ מֵאֵת רַעְיוֹ** – גרשיים מונח לגרמיה (מונח פסק) מונח רביע.

בדין ב-[**בבלי בבא קמא כה,א**] בדרשת ר' טרפון בקל וחומר על הסגר מרים, מוסבר שבקל וחומר "דיו לבא לידון (הלמד) להיות כבא מן הדיו (המלמד)" ולכן אין הלמד עולה בפעולתו (שם עונש מרים מה' שבעה ימי הסגר, כעין נדויו) על המלמד (הנידויו בת ע"י אביה שבעה ימים). (**במד' בחעי' יב,ד**) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֵלֶיךָ יִרְקוּ יַרְקוּ בְּפִנְיֶיךָ הָלֵא תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגָּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תִּתְּסָר:**

תבנית הטעמים היא **וַיֹּאמֶר ה' – קדמא ואולא ... תִּסְגָּר שְׁבַעַת יָמִים – גרשיים מהפך פשטא**.

בבצווי ה' למשה, תבנית הטעמים מעידה על מלמד ולמד כמו הקו"ח בהסגר מרים אבל עם שנוי בסוף התבנית, הפורץ את המגבלה של הקל וחומר.

כאן המידע על הלמד מתגלה בתבנית טעמים מיוחדת **עוד נגע אֶחָד אֲבִיָּא עַל-פְּרֻעָה וְעַל-מִצְרַיִם** – מונח מהפך פשטא מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשתי דרשות, מהפך פשטא אחד מרמז על לפחות דרשה אחת היוצאת מפשטה, מהפך פשטא שני מרמז על עוד דרשה אחת היוצאת מפשטה. אפשר שנגע כפשוטו זה מכת בכורות, נגע שלא כפשוטו זה אבדן רכושם, ועוד נגע שלא כפשוטו זה מכה בשר של מצרים, ע"פ תבנית טעמים זקף-קטן זקף-גדול ראה הסבר בהמשך ע"פ (**שמ' בא יא,א**) **וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרֵי-כֵן**.

הנידון קדמא – מקדים המלמד פסוק (א,א) עֹד נִגַע אֶחָד אֲבִיָּא עַל-פְּרֻעָה וְעַל-מִצְרַיִם וגו'

הבא לידון ואולא – הולך אחריו הקרא הלמד (א,א) וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁוּ מֵאֵת רַעְיוֹ – גרשיים מונח לגרמיה (מונח פסק) מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל כולו, אפשר כי כאן על עצמו, כי **הבא לידון** (הלמד) הפסד רכוש, המכה בשר של מצרים והמכות על הים עולה בהרבה על הנידון (המלמד) מכת בכורות כ:

(א) פגע ברכושם כאן ועל הים, ועשו את מצרים כמצולה שאין בה דגים – רוששו אותה כפ'רש"י ... בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמרו אותו צדיק אברהם ועבדו וענו אתם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.

(ב) פגע כאן ועל הים באילי מצרים, בשר של מצרים ובשרי אומות העולם, כל צבא מצרים אבד בים. וע"פ [**רש"י** (**שמ' בשלח יד,כה**)] **כִּי הִ' זָלְתָם לָהֶם בְּמִצְרַיִם: במצריים**. דבר אחר במצרים, בארץ מצרים, שכשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו במצרים.

[**מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי יד,לא**] (**שמ' בשלח יד,לא**) **וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת-הַיָּם הַגָּדֹל**. מכות חמורות ומכות משונות זו [מזו ומיתות]

משונות ומיתות חמורות זו מזו ר' יוסי הגלילי אומ' מ[נין אתה] אומ' שלקו מצ' במצ' עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות [שם במצ' הוא אומ' ויאמרו חרטומים אל פרעה וגו' (**שמ' ח טו**) (ועל הים)] הוא אומ' וירא יש' את היד הגדולה וגו' כמה לקו ב[אצבע עשר] מכות אמור מעתה במצ' לקו עשר מכות ועל הים [לקון] חמישים מכות ר' אליעזר אומ' מנין שכל מכה ומכה ש[נהביא] המקום ב"ה על המצ' היתה של ארבע מכות שנא' ישלח בם חרון אפו וגו' (תה' עח מט) עברה אחת וזעם שתים וצרה שלש. ומשל' מלאכי רעים ארבע. אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות. ר' עקיב' אומ' מנין שכל מכה ומכה שהביא המקום ב"ה על המצ' היתה של חמש מכות שנא' ישלח בם חרון אפו וגו' הרי אחת וכול אמור מעתה במצ' לקו חמישים מכות ועל הים לקו חמישים ומאת' מכות. (ראה להלן סעיף ר' יוסי הגלילי אומר)

מוצג כאן מ-פרק ג' זקף-קטן זקף-גדול

65. שמות בא יא,א: שני מופעים, אחד עם מקף בז"ק אחד ללא מקף בז"ק

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֹד נִגַע אֶחָד אֲבִיָּא עַל-פְּרֻעָה וְעַל-מִצְרַיִם אַחֲרֵי-כֵן וְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחֹו כָּלָה נִרְשָׁ יִרְשָׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשקפה: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מונח פשוט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפאא = טרפא – שנוי
 משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שזה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שזה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה
 הלה רק על חלק מפרטיה; מקף-רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו- סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3;
 רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישית: (קדמא – סדר קדומות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא –
 דרוש בפסוק שער, מציצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מציצה; פא – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

פעמיים זקף-קטן זקף-גדול בין שני קיסרים. כתב הרבי מדזיקוב בספר אמרי נועם כי גימטריית "זקף-גדול זקף-קטן" עולה "יסוד מלכות" ועולה תקע"ו, והרב י"ר פאלוך זצ"ל כתב שכן נמצא ביבע"ץ. העיון גילה כי גימטריית המלים המוטעמות בתבנית הטעמים "זקף-קטן זקף-גדול" וכן ההפרש בין גימטריית המלים והגימטרייה של התבנית (השווה תקע"ו) מרמז לדברים שונים בפנימיות התורה, בתנ"ך ובתושב"ע.

ברישא ועל-מצרים אחריו זקף-קטן זקף-גדול. **בסיפא פשלחו** זקף-קטן זקף-גדול. ועוד תבנית הטעמים של הכתוב **ויאמר ה' אל-משה עוד נגוע אחר אביא על-פרעה ועל-מצרים אחריו** – ... רביע ... זקף-קטן ... זקף-גדול הוא כעין שלוש פעמים זקף בין שני קיסרים המלמדת על תוקף המכה העשירית שזיעזעה את פרעה ועמו ועמד וגירשם ממצרים **פלה נרש יגרש אתכם מזה**, וזה היה גם כנגד אלו מישראל שעדיין היו ספקנים.

ועל-מצרים אחריו זקף-קטן זקף-גדול – גי' 70 + 219 + 380 + 106 = עולה ק"ו + ש"פ + יר"ט + ע' = 775 עולה תשע"ה עולה ק"ו + ש"צ + יר"ט + ט + ע' = שקו"ץ + יר"ט + ע' = 775 עולה תשע"ה
 הפרש מתקע"ו = 775 - 576 = 199 = קצ"ט נמצא באוצר גי' הרב י"ר פאלוך זצ"ל קצ"ט עולה צדק"ה ועולה שם אהי"ה עם הוי"ה עם אדנ' עם אלקי' וכוללם

אחריו גי' יר"ט – נוטריקון י'ראה ר'אתה נ'טתה (רש"י במד' בלק) בין פירושו מלאך, כאן אפשר כי הוא שר היינו שקו"ץ של מצרים והמשחיתים מע' אוה"ע שהביא עמו על הים.
 ביציאת מצרים הקב"ה עשה צדק"ה (=קצ"ט) עם ישראל ואפשר שע"י הצירוף שם אהי"ה עם הוי"ה עם אדנ' עם אלקי' וכוללם (=קצ"ט) הקב"ה נפרע מאומת מצרים ונפרע משרה, כמאמר חז"ל שכאשר הקב"ה נפרע מאומה הוא נפרע משרה, מעבודת האלילים שלה ומהאומה. כאילו נאמר אחרי תשע"ה נגעים **עוד נגוע אחר אביא על-פרעה ועל-מצרים** שיכלול נגוע היפרעות מהשר של מצרים (על בסיס יר"ט) על הים שע"פ [זוהר שמות בשלח יד,ז] **ויקח שש-מאות רכב פחור וגו'** הביא עמו משחיתים מכל האומות היינו ע' אומות העולם, והיפרעות משרי שבעים אומות העולם ובכל שיקוצי מצרים ובפרעה ובעם מצרים.

פשלחו פלה – קדמא זקף-קטן במלה אחת זקף-גדול – גי' המלים המוטעמות בזקף-קטן זקף-גדול 364 + 55 = 419 = תי"ט = השט"ן + ה"ן (חמש פעמים ו"ה ענין של רחמים), וכן עולה אקשי"ח, ענ"ו בכב"ל רגל"ו
 הפרש הגימטריית בין גי' המלים ובין גי' התבנית (= מתקע"ו) 419 - 576 = 157 = זק"ן, מזי"ק. שילוב שתי הגימטריאות אקשי"ח זק"ן כמו משלי - מלך זק"ן וכסיל, נאמר על השטן (גי' 364) (בשם אליהו שגב הי"ו)
 הסבר אפשרי אחרי אשר ענ"ו בכב"ל רגל"ו (= גי' תי"ט) את עם ישראל (הפסוק על יוסף ומלמד על כלל ישראל) הקב"ה מבטיח כי אקשי"ח (= גי' תי"ט) לב פרעה אשר הוא (קהלת ד,ג) **ממלך זקן וכסיל** (זק"ן גי' 157) ומזי"ק (גי' 157) שנאמר על השטן (בשם אליהו שגב הי"ו)

פשלחו = 364 = השט"ן משטין לעשות **פלה**, כשלחו כמו (שמ' בשלח יג,ז) **ויהי פשלח פרעה**. פסוק (שמ' בא יא,א) ופסוק (שמ' בשלח יג,ז) מעידים כי פרעה עדיין סבר שמכוהו הוא משלחם ונגדו **פלה** עולה בגי' 5 * ו"ה = 55 עולה ה"ן. ו"ה זו מדת הרחמים המסנגרת ואומרת (במ' בלק כג,ט) **הרעם לבקד ישפן**, ניתוק מכל האומות המכשיר עם ישראל לקבל התורה ולהיות עבדי ה'.

בסיכום: השט"ן ביצע שליחות ה' להוציא ממצרים להיות (במ' בלק כג,ט) **הרעם לבקד ישפן** וגו' אבל הוא ממשיך לעמוד להשטין כמו שמעידה הגי' תי"ט העולה הע"ם הז"ה וזנ"ה אחר"י מהפסוק (דב' וילך לא,טז) **וקם העם הזה ונגהו אתריו אלתי גבריהארץ**

אחרי כתיב הנ"ל זיכני הקב"ה למצוא במוצאי י' טבת התשע"ה: **מאור ושמש שמות פרשת בא**
 ... וזהו (שמ' ג,ח): **"וארד" להצילו מיד מצרים** כלומר, כביכול ירידה היה אצלו יתברך, שהוצרך להופיע אור בהירות אלהותו יתברך לעולמות התחתונים, כדי להצילו מיד מצרים. ובוזה נבוא לביאור הפסוק (שמ' בא יא,א) **ויאמר ה' אל-משה עוד נגוע אחר וגו' היינו מכת בכורות. וידוע, שמכת בכורות יצאה מכתו, כנזכר לעיל שהמכות יצאו כסדרן מעשר ספירות מתפא לעילא - תיבת בכורת נוטריקון בו כתר. אחריו ישלח אתכם מזה** - מפני שאז יופיע אור בהירות אלהותו יתברך לעולמות התחתונים, ויתבטל השר שלהם שהוא **השטן**, שהוא גימטריא שס"ד כמנין **פשלחו**, והיינו **פשלחו פלה** - שהשר שלהם שהיה משלח בלבם לעשות תחבולות להפריד את ישראל מאביהם שבשמים, יתבטל ויקלה מחמת אור בהירות אלהותו יתברך, ואז **נרש יגרש אתכם מזה** כנ"ל.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תפנית ההשערה: אתחן, סלוק = סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מוקד פשוט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; טפא = טרנא – שני משמעות, רבוי מתפוט; מרכא טפא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מוקד – רב-מצב של המטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סק' – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוט – פשוט, 1; זק-קטן – 2; זק-גדול – 3; רביע – 4; ... זק-קטן ... זק-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשיש' – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מדות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מציחה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מציחה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

1.1.16 רבי יוסי הגלילי אומר – קצת מ-אגרת הקדש מהגר"ש מאוסטרפליא

שמות תצוה כח, כז: וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב

וְנָתַתָּה אֹתָם עַל-שְׁתֵּי כַתְּפוֹת הָאֶפֶד מִלְמַטָּה מִמּוֹל פְּנֵי לְעִמַּת מִחִבְרָתוֹ מִזְעֵל לְחֶשֶׁב הָאֶפֶד:

וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב – זרקא מונח מונח סגול, בתפקיד של שתי הוספות מעין הענין על הענין. נעניין בתוספת סגולית בפנימיות התורה.

הפסוק הבא עוסק בעשיית שתי טבעות הזהב לקצות החושן. מובא לצורך הדיון שאחריו

(שם' פקודי לט, טו) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב וַיִּשְׁיִמוּ עֲלֵי-שָׁנָי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל-שְׁפָתָיו אֲשֶׁר אֶל-עֶבֶר הָאֶפֶד בְּיָמָיו:

(שם' תצוה כח, כז) זָהָב – טעם סגול, זָהָב גי' דו"ד ואחריו סופי תיבות ונתת'ה את'ם על-שתי' כתפות' נטריקון תהלי"ם

מקושר ל- **(שם' פקודי לט, טו) זָהָב וַיִּשְׁיִמוּ** – זק-קטן זק-גדול, ע"פ **[אמרי נועם]** האדמו"ר מדזיקוב גי' שמות הטעמים ז"ק ז"ג עולה לגי' יסו"ד מלכו"ת עולה לגי' תקע"ו (=576). מהעיון התברר שתבנית טעמים ז"ק ז"ג מרמזת על נושא בפנימיות התורה המרומז בין היתר בגי' המלים המוטעמות ז"ק ז"ג ובהפרש בין גי' המלים ובין גי' שמות הטעמים ז"ק ז"ג.

גי' זָהָב וַיִּשְׁיִמוּ עולה 14 + 372 עולה 386 עולה דו"ד שב"ע (בן שביעי, רועה שביעי, המשכו בבן של בת-שבע) עולה שפ"ו עולה דו"ד ב"ן יש"י וכתב ב-**[אגרת הקדש מהגר"ש מאוסטרפליא]** (הקשורה להגדה של פסח, מאמר ר' יוסי הגלילי אומר) והנה מה שמצינו שלקו המצריים במצרים עשר מכות ועל הים חמישים מכות מצד השם שפ"ו שבו אחוז דו"ד ב"ן יש"י והשם אמר הכו והכס (ג"א והכה).

וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב – זרקא מונח מונח סגול, בדרך פנימיות התורה בשם שפ"ו אחוז דו"ד ב"ן יש"י והוא אחוז ב- **שְׁתֵּי טַבְעוֹת**

זָהָב וַיִּשְׁיִמוּ עֲלֵי-שָׁנָי קְצוֹת הַחֹשֶׁן מושפע על דוד מהחושן תוספת סגולית (טעמי זרקא סגול) רוח הקדש לאמר תהלים. כמאמר **(תהלים קיט, קכא)** **עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּט וַיִּצְדַּק** (זה ענין החושן) **בְּלִיתִיחֵי לְעֵשְׂקִי:**

1.1.17 רבי יוסי הגלילי אומר

שמות בשלח יד, לא: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת-יְיָ

וַיֵּאמְרוּ בְּיַד יְיָ וּבְמִשְׁחַת עֲבָדָיו: פ

הגדה של פסח המקור ב- [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי יד, לא] מובא לעיל בסעיף מכת בכורות.

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות? במצרים מהו אומר? **(שמות יארא ח, טו)**

וַיֵּאמְרוּ הַחֹרְטָמִים אֶל-פְּרַעֲה אֲצַבְעֵ אֱלֹהִים הוּא (וגו') ועל הים מה הוא אומר?

(שמות בשלח יד, לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת-יְיָ

וַיֵּאמְרוּ בְּיַד יְיָ וּבְמִשְׁחַת עֲבָדָיו: כמה לקו באצבע? עשר מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות

טעמי הפסוק שבו משתמש רבי יוסי הגלילי **(שמות בשלח יד, לא)** מרמזים על לימוד בכעין כלל ופרט

• **וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל** - קדמא אזלא, כעין כלל, ואחד מפרטיו הוא

• **אֶת-הַיָּד הַגְּדֹלָה** - מונח רביע, לפחות ארבע, היינו מתואם ותומך בדרשת רבי יוסי ש- יד משמעו חמש אצבעות.

ההגדה ממשיכה דרשת הנסים על פי הנאמר במזמור **(תהלים עח)** המספר על הנסים שעשה הקב"ה לישראל מיציאת מצרים עד שנעשה דוד מלך על ישראל. **(תהלים עח, מט)** כתוב בכעין כלל הצריך לפרט ונדרש ע"י רבי אליעזר ורבי עקיבא כפירוט נוסף של דרשת רבי יוסי הגלילי.

רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה ... הייתה של ארבע מכות? ...

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה ... הייתה של חמש מכות? ...

תהלים עח, מט: וְיִשְׁלַח-בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְנֹעַם וַיִּצְרָה

מְשַׁלַּחַת מִלְאָכֵי רָעִים:

וְיִשְׁלַח-בָּם - קדמא פסק, קדמא מרמז על אפשרות של תבנית כעין כלל הצריך לפרט או פרטים, וגם ענין שארע קודם, כאן גזר הדין

על מצרים. ענין הפסק במיוחד לדרשת רבי עקיבא כביכול מסתיר את הקב"ה השולח מבצעי הענישה במצרים עד שנראה כאילו פועלים מעצמם.

והפרטים הם:

חֲרוֹן אַפּוֹ - עלוי רביע, אפשר לדמותם לכעין מונח-עליון, רביע, ואז מרמז ללפחות ארבעה פרטים.

אפשר שרבי אליעזר דורש כאילו טעם פסק לא קיים ואז **חֲרוֹן אַפּוֹ** הוא חלק ממלות הכלל **וְיִשְׁלַח-בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ** ויש ארבע פרטים – כמאמר רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה ... הייתה של ארבע מכות? ארבע אופני ביצוע הענישה המנויים בכתוב החל מ- **עֲבָרָה** אחד, **וְנֹעַם** שתיים, **וַיִּצְרָה** שלוש, **מְשַׁלַּחַת מִלְאָכֵי רָעִים**: ארבע.

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה ... הייתה של חמש מכות? לרבי עקיבא **וְיִשְׁלַח-בָּם** קודם יצא גזר הדין הכללי מלפני הקב"ה וטעם פסק כביכול מסתיר את הקב"ה השולח מבצעי הענישה במצרים עד שנראה כאילו פועלים מעצמם, ויש חמישה אופני ביצוע גזר הדין

• **חֲרוֹן אַפּוֹ** - עלוי (כעין מונח-עליון) רביע, (א) הטעמים מרמזים לחמישה אופני מכות, (ב) והמלים מתארות אופן מכה אחד

• **עֲבָרָה** - מונח, אופן מכה שני, **וְנֹעַם** - מונח, אופן מכה שלישי, **וַיִּצְרָה** - אתחן, אופן מכה רביעי

• **מְשַׁלַּחַת מִלְאָכֵי רָעִים** - רביע מרוגש בתבה אחת, מרכא סלוק, אופן מכה חמישי

¹ נראה לומר כי המשך הפסוק מבטא את קשיחות לב פרעה שהובילה אותו ואת עמו לדין בים כמו במכות מצרים **וַיִּחַזַק לִב-פְּרַעֲה וְלֹא-שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תפיסת ההשקפה: אתחנן, סלוק = סוף-סוף (נקראים קסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהקדש פשטא – מוציא ממשפט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; טפחא = טרףא – שני
 משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה
 הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סס"י – סדור שנהלף, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3;
 רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא –
 דרוש בפסוק שער, מתיצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מתיצה; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

1. שמות בא יב,ח:

וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צֵלִי-אֵשׁ וּמִצֹּת עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

2. במדבר בהעלתך ט"א: (פסח שני)

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב

עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ מִצוּה לֹאכֹל כּוֹלֵן כֹּאחַת. הַלֵּל הַזֶּקֶן הִיָּה כּוֹרֵךְ זֶה בּוֹה וְאוֹכֵל. יִכּוֹל יִהְיֶה מֵעַכְבִּין זֶה אֵת זֶה ת"ל יֹאכְלֶהוּ

אפילו אחד מהן.

ילקוט שמעוני תורה רמז קצז

הרי אתה דן והואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור יוצאין ידי חובתן בפסח כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתן במצה ומרור. ד"א יֹאכְלֶהוּ מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע תניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן לקיים מה שנאמר (במ' בהע' ט"א) עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ, אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא א"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן ת"ל עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. והשתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר מברך אמצה לחודה ואכיל והדר מברך אמרור לחודה ואכיל, והדר אכיל מצה ומרור בלא ברכה זכר למקדש כהלל

רמב"ן ... ולא אמר 'עם', ללמד שאיננו חובה שיהא כורכן בבת אחת ואוכלן. ... ולמד הכתוב שאין מצוה במרורים אלא עם אכילת הבשר, אבל המצות חזר וצוה: "בערב תאכלו מצות" (שמות בא יב,ח) - אפילו בפני עצמן, כדעת רבותינו [פסחים קא,א]. ויותר נכון שנאמר כי (שמות בא יב,ח) וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר (בְּלִילָה הַזֶּה צֵלִי-אֵשׁ) וּמִצֹּת; וחזר וצוה: עם מרורים יאכלוהו לבשר הנזכר. והנה צוה באכילת הבשר ובאכילת המצות ולא צוה באכילת המרורים, רק אמר שיאכלוהו לבשר עם מרורים; וירמוז שאין במרורים מצוה, רק לאכול הבשר עמהם, ובזמן שאין בשר אין במרורים מצוה, וגם אינם מעכבין את הבשר, ואם אכל פסח ולא אכל מרורים - ידי פסח יצא [מכיל' בא פסחא ו]; כי המצוה בפסח כמו המצוה במצה, כל אחת צנאה בפני עצמה.

ב-]הגדה של פסח – אדמו"ר מ"מ שניאורסאהן זצ"ל זי"ע] ד"ה עַל-מִצֹּת (במ' בהע' ט"א)... מיתור תיבת יֹאכְלֶהוּ... ילפינן דאוכל פסח אף שאין לו מצה ומרור [מכילתא שם], וגם פשוטו של מקרא זה משמע כמ"ש הרמב"ן שם (שם בא יב,ח), כי וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה, וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר (בְּלִילָה הַזֶּה צֵלִי-אֵשׁ) וּמִצֹּת, וחזר וצוה עם מרורים יאכלוהו לבשר הכתוב בפעם שניה וממנו נלמד גם לפעם ראשונה (ראה רש"י שם). – אבל הרשב"ם משמע דגריס בש"ס הפסוק דפעם ראשונה, וכמו שכתב בהגהות הר"ב מרגנשבורג.

ט – ב-(שמות בא יב,ח) (וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה) צֵלִי-אֵשׁ וּמִצֹּת עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

תבנית הטעמים מונח זקף-קטן, טפחא, סלוק, שלושה טעמים מפסיקים לרמז על אכילת כל אחד מהם לעצמו, לעומתו בפסח שני ב-(במדבר בהעלתך ט"א) עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: תבנית הטעמים מרכא טפחא, סלוק. מרכא טפחא בתפקיד יוצר קבוצה המאופינת בתוכן המוטעם ב-סלוק, מרמז על הנאמר עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: מצוה לאכול כולן כאחת. וזה מתואם עם נוסח ההגדה שבשימושינו: כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קים. היה כורך כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר: (במ' בהע' ט"א) עַל-מִצֹּת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

אבל מרכא טפחא יש לה גם תפקיד מכל מקום לכן הסיכום אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו וזה מתואם עם דברי רבי יוחנן המובאים בילקוט שמעוני ועם מה שכתב האדמו"ר מ"מ על גירסת הרשב"ם והגהות הר"ב מרגנשבורג.

הַזֶּה צֵלִי-אֵשׁ וּמִצֹּת – (אתנח) מונח זקף-קטן, זה מצוה אחת ו- עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: זה מצוה אחרת, ואפשר כי זאת תבנית טעמים העשויה ללמד על דרישה אלפניו ולאחריו, כמו אם המצוה הראשונה לא הייתה מצוה אלא תיאור ואחריה מצוה, שזאת תבנית טעמים המלדת לדרוש אלפניה ולאחריה. וזה מתואם עם פירוש רמב"ן ויותר נכון שנאמר כי (שמות בא יב,ח) וּמִצֹּת נִמְשַׁךְ לַמַּעֲלָה (טט) – אלפניו): וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר (בְּלִילָה הַזֶּה צֵלִי-אֵשׁ) וּמִצֹּת; וחזר וצוה: (טט – לאחריו) עם מרורים יאכלוהו לבשר הנזכר.

הבירור הבא בעקבות דרשת הרב נפתלי פייגנבוים שליט"א בשבת הגדול התשע"א. והוא מקושר לנושא טעם המן במצות שאכלו ושהוציאו ממצרים ואכלו שלושים יום במדבר. ראה (שמות בשלח טז,ב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוְּהָה ה' מֵאֵל הַעֲמֹר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְתְּ לְדַרְתֵּיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת-הַלֶּקֶם אֲשֶׁר הֶאֱבַלְתִּי אֵתְכֶם בְּמִדְבַר בְּהוֹצִיאֲנִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

[בבלי חולין קג, ב] רבי יוחנן אמר חייב - הרי נהנה גרונו בכזית, וריש לקיש אמר פטור - אכילה במעיו בעיני, וליכא.

[בבלי פסחים קטו, ב] אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא

[שו"ע או"ח תעה ג] (כט) יא בלע מצה, יצא; אבל אם בלע מרור, לא יצא (ל) יב >ט דטעם מרור בעיני וליכא. ואפילו אם בלע מצה ומרור כאחד, (לא) יג ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא. ואם כרכם (לב) בסיב, ובלעו, אף ידי מצה לא יצא (לג) לפי שאין דרך אכילה בכך.

[ט"ז אורח חיים סימן תעה] (ט) דטעם מרור בעי. - פי' בפה שירגיש במרורו' הוא זכר למרירות ואם לא ירגיש אין זכר משא"כ במצ' אע"ג דבעי' ג"כ טעם מצה דמ"ה לא יצא אם בישל' כמ"ש סי' תס"א התם לא בעינן שירגיש בפה טעם מצה דלא צוותה התורה על הרגש' בזה אלא על אכילה לחוד ובליעה אקרי אכילה ובלבוש האריך בתי' קושיא זו ובמ"ש לק"מ: בנוסח דזכר למקדש כהלל י"ל היה כורך פסח מצוה ומצה וכן פירש"י בגמרא על הלל שגיה כורכן בבת אחת דהיינו פסח עמהם:

[משנה ברורה סימן תעה ס"ק ט] בלע מצה יצא - בדיעבד דגם זה מיקרי אכילה אע"פ שלא לעסה ולא הרגיש טעם מצה ואע"ג דלעיל בסימן תס"א ס"ד פסקינן דאין יוצאין במבושל ומשום דנתבטל טעם מצה אלמא צריך טעם מצה [לא] יש לומר דהתם גרע משום דהפת בעצמה אבדה טעם מצה אבל הכא יש בה טעם אלא שהוא לא הרגיש הטעם בפיו ומ"מ כ"ז בדיעבד אבל לכתחלה [לב] יש ללעוס אותה עד שירגיש הטעם בפיו:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשקפה: אתחן, סליק = סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מחקך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; טפאא = טרנא – שני משמעות, רבוי ממש; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סס' – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי ספוק – היקש; השלישית: (קדמא – סדר קדמות; אולא = גרש = גרשי"ט – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מוציא; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מוציא; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בחלוקה;

[שער הציון סימן תעה ס"ק לא] מגן אברהם בשם רשב"ם:

טעם מאכל מרגישים בגרון ולא במעיים, לכן הבולע מזה בלא אכילה או הכרחה בסיב אינו מרגיש טעמה בגרונו, בדיעבד יצא אבל לכתחילה כדי להרגיש טעם המן ולהחיות את גאולת מצרים יש לאכול המצה ולהרגיש טעמה בגרון ולחשוב שזה דוגמת טעם המן שהרגישו טעמו בשלושים יום במ אכלו המצות שהוציאו ממצרים.
 ראה (שמות בשלח טז, לב) טעמת טעם המן קדמה לירידתו ב- הא לתקא.

1.1.19 ברך – ברכת המזון

שמות בשלח טז, יב: שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֶּקֶר תִּשְׁבְּעוּ-לֶחֶם
 וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

תורה שלמה (פ) בזהר ח"ג רעד: רמז לברכת המזון במן עצמו, שנא' ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה' אלהיכם. (וראה מ"ש במילואים ובהשמטות). וכן הוא ברבינו בחיי כאן: ובבקר וגו'
 שו"ת ציצק אליעזר חלק כב סימן כט ודבר זה שמשוה תיקן להם ברכת הזון בשעה שירד המן לישראל מסמיך ליה הרבינו בחיי עה"ת
 בפ' בשלח (טז, יב) עה"פ: שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֶּקֶר תִּשְׁבְּעוּ-לֶחֶם וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

. וז"ל: ובבקר תשבעו-לחם וידעתם כי אני ה' אלהיכם שתברכו את שמי על המזון כענין שכתוב (דברים ה) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך. ומכאן אמרו רז"ל (ברכות פ"ז ד' מ"ח ב) משה תיקן להם לישראל ברכת הזון בשעה שירד להם המן, ומזה אמרו ברכת המזון דאורייתא, אבל ברכת המוציא דרבנן מק"ו ומה כשהוא שבע מברך כשהוא רעב עאכ"ו עכ"ל רבינו בחיי.
 ונסיים בלשונו של הרמב"ם בסיוכום סדר ברכת המזון וז"ל: סדר ברכת המזון כך היא. ראשונה ברכת הזון, שנייה ברכת הארץ. שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב. ברכה ראשונה משה רבינו תקנה, שנייה תקנה יהושע, שלישית תיקן דוד ושלמה בנו, רביעית חכמי משנה תקנהו (רמב"ם פרק ב' מה' ברכות הלכה א').
 שְׁמַעְתִּי – רביע, בתפקיד של ארבע, אֶת-תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – זרקא מונח סגול – הקב"ה בחסדו מנתב את – התלוונות לכתוב בלשון יחיד תלונת להיות ברכה – היא ברכת המזון בת ארבע ברכות, אשר ע"י טעם וינדעתם – זקף-גדול, נלמד כי שלוש מהן נקראות מדאורייתא ובתוכן החלוקה ברכת הזון תקנה משה והיא מהתורה, ושתי ברכות ברכת הארץ תקנה יהושע וברכת בונה ירושלים שתקנו דוד ושלמה הן דברי נביאים. הברכה הרביעית – הטוב והמטיב חכמי המשנה תקנהו אפשר על בסיס רמז זה של שְׁמַעְתִּי – רביע, בתפקיד של ארבע.

1.1.20 שפך חמתך

תהילים עטו, ח – ח: [ו] שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ
 וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:
 [ז] כִּי אָבָל אֶת-יַעֲקֹב וְאֶת-נְהוֹי הַשָּׁמוּ:
 [ח] אֶל-תִּזְכַּר-לָנוּ עֹנֵת רֵאשִׁינִים
 מִהֵר יִקְדְּמוּנוּ קַחְמֶיךָ כִּי דָלּוּנוּ מְאֹד:

[ו] שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ ... [ח] אֶל-תִּזְכַּר-לָנוּ עֹנֵת רֵאשִׁינִים
 תבנית הטעמים בשני המקראות – צינור אתנה-הפוך עולה-ויורד, כעין תפקיד זרקא סגול בכ"א ספרים, המחלק הפסוק לשלושה חלקים. אפשר כי יש לו גם תפקיד של כעין גורע או מוסיף מסוג הענין המדובר על הענין. והסברו יתחיל בפסוק [ז] כִּי אָבָל אֶת-יַעֲקֹב וְאֶת-נְהוֹי הַשָּׁמוּ: בני ישראל נושאים בשליחות ה' לתיקון אומות העולם והאומות מציקות ומחטיאות אותם, ואז יש למידת הדין מקום לקטרג עליהם. לכן תפילת ישראל אל הקב"ה שיזכור שליחיו, ימחל להם ויצילם ממעשי האומות.
 וזה כדוגמת ההסבר ב- שמות בא יב, [יב] וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם פְּלִילָה הָיָה לְפִי מִפְרָשֵׁי מִדְרַשׁ שְׁמוֹת רַבָּה סְגוּלַת לַיִל יִצִּיאֵת מִצְרַיִם הַיִּתֵּה שֶׁהַקַּב"ה בְּעֶצְמוֹ הַצִּילֵם מִקְטְרוֹג וְהַעֲבִיר הַדִּין מֵהֶם לְמִצְרַיִם, הֵינּוּ שְׂגָרַע מְחֻבָּת יִשְׂרָאֵל וְהוֹסִיף זֹאת עַל חוֹבַת מִצְרַיִם.

1.1.21 הלל

בבלי מגילה יד, א רב נחמן אמר קריאת זו הלילא וגו', טט – קריאת מגילת אסתר בפורים זה ההלל של פורים שמות בשלח טו, א:

אָז יִשִּׁיר-מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאִמָּר
 אֲשִׁירָה לִיהוָה כִּי-נָצְחָה נָצְחָה סוּס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם:

את-השירה הזאת לה' - מהפך פשטא זקף-קטן, שתי לימודים אחד כפשוטו ואחד היוצא מפשוטו

- טט - לימוד אחד פשט שבח גדול לה' על הצלתם
- טט – ע"פ אור החיים על-כן נקבעה הים בשחרית של כל יום ויכולו להוסיף הלל ע"י מי שאל ידו להוסיף
- לימוד דרשה שניה המרומזת ב- להויה זקף-קטן כאן ע"י שמהפך בפשט של התבה בזקף-קטן, בשנוי סדר האותיות מתקבל הל(ל)ויה, אמירת הלל ליה.

ומצאנו תמיכה לדרך השניה ב- תלמוד ירושלמי סוכה פ"ג ה"י, ותלמוד ירושלמי מגילה פ"א ה"ט (וילנה יג,א). דאמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי בעשרה לשונות של שבח נאמר ספר תילים באישור בניצוח בניגון בשיר במזמור בהשכל ברינה בתודה בתפילה בכרכה המאושר שבכולן הללויה שהשם והשבח כלולין בו גו'

1.1.22 שיר השירים – ברה דודי

שיר השירים ח, יג- יד: ויגו היושבת בננים חבברים מקשיבים לקולך השמיעני:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
המצוות ההשעיות: אתנח, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מתוך פשטא – מוציא פשטא; מאריך – רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שני משמעות, רבוי ממש; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שההלכה הלה רק על חלק מפרטיה; מקף – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנתלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן חצוי ספק – הקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אלא = גרש = גרש"ה – יוצא מהענין; קדמא ואילא – מלמד) דרוש בפסוק כבענין חלק מ"ג מידות ד' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מתיצב; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מתיצב; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

וידו בַּרְחָה וְדוֹרְיָ וְדָמְהָ לָךְ לְצַבִּי אוֹ לְעִפְרָיִם עַל הַרֵי בְשָׁמִים:

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ח ד"א ברח דודי, מן גלות שאנו בה ומתלכלכין בעונות... ורוח הקדש צווחת, ברח דודי, ברח מאומות העולם והרבק בהם בישראל,

ויגו היושבת בננים – מונח רביע, הקב"ה פונה לישראל העסוקין במלאכתן כל ששת ימים, שביום השבת ישיכמו לבתי הכנסת והיו יחד עוסקים בארבעה דברים קורין קריאת שמע, ועוברין לפני התיבה, וקורין בתורה, נמפטרין בנביא, ואז יהיה הדבר החמישי והקב"ה אומר להם בני הגביהו קולכם כדי שישמעו חברים שעל גבכם, שהמלאכים ישמעו עבודתכם לקב"ה ולא יקטרגו. ועוד לפחות ארבע: ותנו דעתכם שלא תשנאו זה את זה, ולא תקנאו זה את זה, ולא תחרתו זה עם זה, ולא תביישו זה לזה, שלא יאמרו מלאכי השרת לפני רבש"ע תורה שנתת להם לישראל אינן עוסקין בה, והרי איבה וקנאה ושנאה ותחרות ביניהם, ואתם מקיימים אותה בשלום, ובזה יוכיחו שבני אדם יכולים להיות בעלי שש תכונות המביאות לדביקות חברים כמו המלאכים, כי בר קפרא אמר למה קרא למלאכי השרת חברים לפי שאין ביניהם איבה וקנאה ושנאה ותחרות ומינות ופלוגת דברים.

ויגו היושבת בננים – מונח רביע, כעין לפחות ארבע נקודות משותפות:

א' לפחות ארבע נקודות של אחדות בקריאת תורה ובקריאת שמע א"ר יודן בשעה שישראל קורין בתורה בחבורות קולך השמיעני ואם לאו ברח דודי, א"ר זירא בשעה שישראל קורין את שמע בפה אחד, בקול אחד, בנעימה אחת קולך השמיעני ואם לאו ברח דודי, ברח דודי,

ב' חמישה מקראות תומכים במאמר ר' חוניא על הדא דר' יצחק, אין הקב"ה פורע מאומה למטה עד שמשפיל שריה מלמעלה, ג' בארבעה דברים נמשלה גאותן של ישראל, בקציר, ובבציר, בבשמים, וביולדה,

רש"י [יג] היושבת בננים. הקב"ה אומר לכנסת ישראל את הנפוצה בגולה רועה בננים של אחרים ויושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות: **חברים מקשיבים לקולך**. מלאכי השרת חבירין בני אלהים דוגמתך מקשיבים ובאים לשמוע קולך בבתי כנסיות: השמיעני. ואחר כך יקדישו הם שאמר (איוב ל"ח) ברן יחד כוכבי בקר אלו ישראל ואחר כך ויריעו כל בני אלהים:

[יד] בַּרְחָה וְדוֹרְיָ. מן הגולה הזאת ופדנו מביניהם:

וְדָמְהָ לָךְ לְצַבִּי. למחר הגאולה והשרה שכיתנך על הרי בשמים הוא הר המוריה ובית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן: נשלם פירוש שיר השירים, תהלה ליוצר אורים:

חברים מקשיבים לקולך השמיעני: – תביר מרכא טפחא סלוק, מרכא טפחא כעין יתור לרבות את ישראל על המלאכים להיות כביכול חברים – מחוברים לקב"ה, ע"י דיבוק חברים בין ישראל ועבודה ביחד – בקול אחד – לקב"ה, תביר מצד אחד ממעט קיטרוג המלאכים כאשר נוכחים בעבודת ישראל יחדיו לקב"ה, סלוק – מיוחד את קול עבודת ישראל לקב"ה בלבד. תביר מצד אחר כביכול ממעט בחיבור אל הקב"ה אם אין חברות בין עובדי ה'.

קָבַר קָבַר (כהלכה) בְּחָרֵב רָחֵב (שמח וגם בלתי בעל גבול) וְקָבַר לְתַבְרָה תוֹרָה נְרַחֵב לְתַבְרָה נְרַחֵב בחכמה נְרַחֵב בדעת נְרַחֵב שׁוֹב (בריו) (=בניו)ל-ח' (ימים) בְּתַבְרָה (סכין מילה) מל

ויגו מקשיבים לקולך – מרכא טפחא – יתור לרבות, כי אפשר לכתוב "חברים מקשיבים", ובא לאפיין הכתוב לפניו. בין אם החברים הן אומות העולם ובין הן המלאכים, הם מקשיבים לקול כנסת ישראל שמתורתה ומעשיה הן ניזונים, והאומות מודרכות מקול כנסת ישראל. **וידו בַּרְחָה וְדוֹרְיָ** – מונח פסק (מונח לגרמיה) רביע, כעין קריאה עם פסק ואז מלת **וידו בַּרְחָה ו** - ע"פ מידה י"א של רבי אליעזר ברבי יוסי, סדור שנחלק. כאילו מסיימת את הנאמר בפסוק (ח,יג) **השמיעני בַּרְחָה ו** וקריאה ללא פסק בתוך פסוק (ח,יד) **וידו בַּרְחָה וְדוֹרְיָ וגו'**

אם החברים מקשיבים לקולך, היה לו לכתוב "השמיעני לנו" בלשון רבים. ומדוע **השמיעני** – סלוק, הגביל – מיעט בריבוי **מקשיבים לקולך** ואמר בלשון יחיד **השמיעני**? אלא שהקב"ה כביכול מתאוה לקול כנסת ישראל שיהיה מוקדש לו בלבד. ומה מבקש הקב"ה לשמוע? ע"פ **ביאור הגר"א שיר השירים ח,יד בַּרְחָה וְדוֹרְיָ**. צא אתה בראשונה מכאן. ודמה לך וְדָמְהָ לָךְ לְצַבִּי אוֹ לְעִפְרָיִם הַאֲיָלִים עַל הַרֵי בְשָׁמִים: פירוש, בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן. עכ"ד. וכנסת ישראל אכן משמיעה:

- **בַּרְחָה ו** – צא מהגלות שכביכול כפית על עצמך ע"י זעקת כנסת ישראל וכך הוצא השכינה הקדושה משיבה בגלות ועמה כל צבאות ה' – בני ישראל.
- **בַּרְחָה ו** – קיצור "ברחמים" היינו ב-י"ג מידות של רחמים, שבשבת חול המועד פסח אחרי ההלל, נהוג בהרבה קהילות לקרוא מגילת שיר השירים אשר בפסוקי הסיום כתוב בה **שיר השירים ח,יג-יד**: ... **השמיעני בַּרְחָה וְדוֹרְיָ וגו'**. הקב"ה מתאוה לזעקת התפילה לרחמים של כנסת ישראל לגאול עצמו מהגלות שכביכול גזר על עצמו ועמו יציאת השכינה ובני ישראל. וזהו התיקון הגדול מכולם. לאחריה קוראים בתורה ב-**שמות כי תשא לדו, ונעבר ה' ו** - על-פניו ונקרא בענין המתחיל בשלוש עשרה מידות של רחמים. בבקשת משה רבנו למחילת חטא העגל הקודמת לענין י"ג מידות, מופיעה פעמיים תבנית הטעמים זקף-גדול ... זקף קטן בין שני קיסרים², ענין של בקשת תיקון גדול, שהוא מעבר לסדר הטבעי, כי אין לו יותר סיוע של זכות אבות. מפורש כי ה' נענה לבקשה ואמר למשה רבנו "וכי סבור אתה כי תמה זכות אבות, עלי ללמדך י"ג מידות של רחמים".
- **שמות כי תשא לבז, ונדבר ה' אל-משה לך-ר' כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים:**
- **שמות כי תשא לבז, ועתה אם-תשא חטאתם ואם-אין מחני נא מפניך אשר פתבת:**
- הפטרת שבת חול המועד פסח היא בחזון העצמות היבשות ובה נאמר **יחזקאל לז,יא: בן-אָרְם העצמות האלה** – זקף-גדול ... זקף קטן בין שני קיסרים, בתפקיד של צורך בתיקון גדול, שהוא מעבר לסדר הטבעי. ובא לתיקון גדול להקים את עם ישראל לתחיה אחרי חורבן הבית הראשון וגלות בבל וגלויות ממלכת ישראל. זה יכול גם המפרש כי אלו עצמות בני שבט אפרים שהקדימו את הקץ ביציאת מצרים.

- פיוט על מלת **בַּרְחָה ו**: באותיות ב"ר"ח
קָבַר קָבַר (כהלכה) בְּחָרֵב רָחֵב (שמח וגם בלתי בעל גבול)

² מתוך 23 מופעי זקף-גדול ... זקף-קטן בין שני קיסרים (אתנח סלוק, סלוק אתנח) בתורה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
תמצית ההשקפה: א. תנ"ך = סוף-סוף (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מונח פשוט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממש; לא ממש; טפא = טרףא – שני משמעות, רבוי ממש; מרכא טפא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפא – קבוצה שההלכה חלה רק על חלק מפרטיה; מנח – רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; סס' 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – הקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מוציא; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מוציא; פז – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

וּבַחֵר לְחַבֵּר תּוֹרָה נִחְבַּת לְחַבֵּר נִבְחַר בַּחֲמָה נִרְחַב בַּדַּעַת רָחַב
שֶׁרֶב בְּרִי (י) (=בניו)ל-ח' (ימים) בַּתְּרָב (סכין מילה) מ'ל

1.2 נספח:

בברית בין הבתרים נגזר על צאצאי אברהם אבינו לרדת לארץ לא להם. **בראשית רבה פר' בראשית ו-ז הרב במדבר** מלמדים על שבעה חטאים שגרמו להסתלקות השכינה מהארץ לרקיע השביעי ועל שבעה תיקונים שהביאו להורדת השכינה חזרה לארץ, כאשר חלקם נעשו במצרים.

(ח) וישמענו את קול י"י אלהים מתהלך בגן לרוח היום אמר ר' חלפיי שמענו שיש הילוך לקול, הילוך לאש לא שמענו, והיכן שמענו להלן ותיהלך אש (שמות ט כג). אמר ר' אבא בר כהנא מהלך אין כת' כאן אלא מתהלך מקפץ ועולה, עיקר **שכינה בתחתונים הייתה**, כיון שחטא אדם הראשון ניסתלקה לרקיע הראשון, חטא קין עלה לרקיע השני, חטא דור אנוש עלה לשלישי, חטא דור המבול לרביעי, דור הפלגה לחמישי, סדומיים לששי, מצריים בימי אברהם לשביעי, **וכנגדן עמדו ז' צדיקין** אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה והורידו אותה לארץ, אברהם משביעי לששי, יצחק הוריד משישי לחמישי, יעקב הוריד מחמישי לרביעי, לוי הוריד מרביעי לשלישי, קהת הוריד משלישי לשני, עמרם הוריד משני לראשון, משה הורידה למטה,

כתב האדמו"ר **מ"שניאורסהאן זצ"ל** ז"ע **שיחות קודש תשכ"ט** שע"י שבע חטאים נשתנה גשמיות העולם ונהיה חמירות, ואברהם החל בסילוק העולם וההסתר של הקליפות שבאו משבע החטאים וגו'.

ברוב הפסוקים הנוגעים בענין מופיעה תבנית הטעמים **דרגא מונח רביע** המופיעה בתורה 59 פעם וברובם נמצא קשר לחטא אדם הראשון, היצר הרע ותיקונו ועניני גאולה. הסבר הפסוקים אינו שייך לתוכן ההגדה של פסח, כאן יוצגו המופע הראשון שהוא גם חטא אדם הראשון והעקירה מהארץ לרקיע הראשון, והמופע המחזיר את השכינה לארץ.

בראשית ג ו: וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאמַר-הוּא לַעֲנִיִּים - **דרגא מונח רביע**, תענועי יצר הרע. העקירה הראשונה בחטא אדם הראשון.

בראשית ד,טו: העקירה השניה בקין **וַיֹּאמֶר לְוֵה' - דרגא מונח רביע**, מעיד על החטא ותיקונו בתשובה. **וַיֹּאמֶר לְוֵה' לְכֹן כָּל-הַרְגֵי קִיָּן שְׁבַע-תַּיִם יָקָם וַיִּשֶׂם ה' לְקִיָּן אוֹת לְבִלְתִּי הַפּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מִצְאוֹ:**

דברים ראה יב,ב: העקירה השלישית בדור אנוש

אֲבָד הָאֲבָדוֹן אֶת-כָּל-הַמְקֻמּוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ-שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת-אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הַרְמִים וְעַל-הַנְּבֻעוֹת וַחֲתַת כָּל-עֵץ רַעְנָן:

אפשר כי פסוק זה מרמז אל גלות השכינה בדור אנוש שבו הוחל לקרוא בשם אלהים אחרים והפסוק **בראשית וירא כיג, ויהי פאשר התעו אתי וגו'** שבו מפורש על התחלת עבודה זרה בדור אנוש מרמז אל התיקון וחזרת השכינה מרקיע שביעי לששי.

את-כל-המקומות אשר עבדו-שם הגוים – גרשיים **דרגא מונח רביע**, בתפקיד תיקון הקילקול של היצר הרע, וגלוי הגאולה מתואם לפירוש **אור החיים** ובדרך רמז, יכוין הכתוב לרמז איבוד לכה הנעלם גם כן ככה עם בני ישראל, שכאשר יתעצמו בתעצומות המעשה הטוב יאבדו נגלה ונסתר מהם, והוא אומרו **כל המקומות אשר עבדו שם**, פירוש אשר מגעת שם עבודתם שהוא כסא ס"מ הרשע לעקרו (איבוד מקומות עבודה זרה עוקר כח הנעלם (כעין מחיצה) של כסא ס"מ הרשע, זה תיקון הקילקול של יצר הרע והדבר מביא לגלוי בחינה נעלה של הגאולה), כי נפילת כח זה יתעצם כח העליון (בעל בחינה נעלה), והיה ה' מלמך על כל הארץ (זכריה יד ט):

בראשית נח ו,טו: העקירה הרביעית מחמת כי השחית כל בשר בארץ ועונשם בכמבול **וַיֵּרָא אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אָמָה –**

דרגא מונח רביע, והתיבה הצלת האנושות וכל החי על הארץ

העקירה החמישית בדור הפלגה והעקירה הששית ע"י סדומיים

דברים ג,יא:

כִּי רַק-עֹנֵן מִלֶּדֶת הַבֶּשֶׂן נִשְׁאָר מִיַּתֵּר הַרְפָּאִים הַנְּהָ עָרְשׁוֹ עָרְשׁוֹ בְּרָזֶל הָלָה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע אַמּוֹת אַרְבֵּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחְבָּה בְּאֶמַת-אִישׁ:

אנשי דור הפלגה גרמו במרידתן בה' לעלית השכינה מרקיע רביעי לחמישי. לא מצאנו פסוק עם דרגא מונח רביע (ר"ת מ"ד) בספור דור הפלגה. יכול להיות שהימצאות תבנית מר"ד בספור מידות מיטת עוג **תשע אמות ארפה** היא רמז לדור הפלגה כי הוא פליט מלחמת ארבעה המלכים שמלכו בבקעת שנער וסביבותיה בחמשת המלכים של עמק השידים היא מלחמה בין אנשי דור הפלגה 52 שנה אחרי הפלגה.

דברים ב,ח:

וַנַּעֲבֹר מֵאֶת אֲחִינוּ בְנֵי-עִשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר מִדְבַּר הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמַעֲצָנִן גְּבַר פִּסְקָא בַּמִּצֵּעַ פִּסּוּק ס וַנִּפְּן וַנַּעֲבֹר הַרְדֵּי מִדְבַּר מוֹאָב:

בפסוק מוזכרים ארץ מואב וארץ עמון. שני עמים אלו נולדו כתוצאה ממהפכת סדום ועמורה (עמק השידים). אנשי עמק השידים גרמו בחטאיהם לשכינה לעלות מרקיע חמישי לרקיע ששי. לא מצאנו פסוק עם דרגא מונח רביע (ר"ת מ"ד) בספור עמק השידים אז יכול להיות שכאן יש רמז לכך **מאת אחינו בני-עשו**.

13. בראשית מקץ מא,ג: העקירה השביעית **שבע פרות אחרות** – דרגא מונח רביע, אמנם בזמן זה כתוב אחרי אברהם אבינו אבל אפשר כי מלמד על מידות רעות: כגון ע"פ ספר אורחות צדיקים: הכעס, הגאווה, האכזריות, הקנאה, השנאה, הציקנות (הקמצנות), השקר, החנופה,

והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן-היאר רעות מראש ונדקות בשר ונתעמדינה אצל הפרות על-שפת היאר:

14. בראשית מקץ מא,כו: העקירה השביעית **שבע פרות הטבת** – דרגא מונח רביע,

שבע פרות הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים הטבת שבע שנים הנה תלום אחד הוא:

ושבעה התיקונים:

בראשית וירא כיג: התיקון הראשון התיקון של הורדת השכינה לתחתונים מתחיל באברהם **פאשר התעו אתי** – דרגא מונח רביע, ואברהם אבינו לא הלך אחרי אומות העולם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשע"ז
 תמצית ההשערות: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מחקר פשוטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממש, לא ממש; טפאא = טרפא – שני
 משמעות, רבוי מתפשט; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שההלכה
 חלה רק על חלק מפרטיה; מקף-רב-מצב של המוטעם, בד"כ מצב אחד נדרש; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשוטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3;
 רביע – 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישית: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – מלמד) דרוש בפסוק בכעין חלק מ"ג מידות דר' ישמעאל; תלישא-קטנה = תרסא –
 דרוש בפסוק שני, מציצה; תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שני, מציצה; פא – דרוש מהפסוק רעיון לנושא אחר בהלכה;

רש"י מפנה לתרגום אונקלוס על הפסוק: 'והוה כד טעו עממיא בתר עובדי ידהון יתי קריב ה' לדחלתיה' [ויהי כאשר טעו העמים אחרי עבודת ידיהם (עבודה זרה), אותי קירב ה' ליראתו].

ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמךי אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמרי-לי אחי הוא:

בראשית חיי שרה כד, טו: התיקון השני ע"י רבקה והנה רבקה יצאת – דרגא מונח רביע, ויצחק נבין שם מנבא – דרגא מונח רביע ויהי-הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן-מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על-שכמה:

בראשית תולדות כו, כה:

ונבין שם מנבא ויקרא בשם הו ניש שם אהלו ויכרו-שם עבדי-יצחק באר:

בראשית ויצא כט, ב: התיקון השלישי ע"י יעקב והנה באר בשדה – דרגא מונח רביע

נרא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עברי-צאן רבצים עליה בי מן-הבאר והוא ישקו העדרים והאבן גדלה על-פי הבאר:

בראשית ויחי נכד: התיקון הרביעי ע"י לוי המתחיל בעצם ביוסף כי ממנו עד עמרם יש סידרה של דרגא שפירשנו כמעבירי המסורת על הגואל וכנראה גם התיקון והורדת השכינה מרקיע לרקיע. פקד ופקד אתכם – דרגא מונח רביע

ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי מת

ואלהים פקד ופקד אתכם והגלה אתכם מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב:

שמות וארא וטז יח כ

[טז] ואלה שמות בני-לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי

ושני חגי לוי שבע ושלושים ומאת שנה:

[יח] ובני קהת עמרם ויצהר ויחברון ועזיאל

ושני חגי קהת שלש ושלושים ומאת שנה:

[כ] ויקח עמרם את-יוכבד דתתו לו לאשה ותלד לו את-אתרן ואת-משה

ושני חגי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה:

טז ושני חיי לוי שבע וגו' - שבע דרגא

יח ושני חיי קהת שלש וגו' - שלש דרגא

כ ושני חיי עמרם שבע וגו' - שבע דרגא

• טט - אפשר שהדרגא מרמז לשרשרת הקבלה מיוסף עד עמרם שהגואל יזדהה במלים פקד יפקד . פקד פקדתי אתכם . הרמב"ן שמות ג טז בשם שמות רבא משה רבנו נעקר מבית עמרם בגיל שתים עשרה ולא קבל המסורת שעברה מיוסף ללוי לקהת לעמרם.

• טט - כנראה שיוסף העביר לשאר שבטי י-ה ולוי האריך ימים מכולם והעביר לקהת שהעביר לעמרם.

שמות ב, ט: התיקון השביעי ע"י משה ותאמר לה בת-פרעה – דרגא מונח רביע, הורדת השכינה לתחתונים.

ותאמר לה בת-פרעה היליכי את-תגלד הזה ותינקחי לי נאני אתן את-שכרך נתקח האשה תגלד ונתניקהו: